

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra severoamerických studií

Bakalářská práce

2022

Robin Kalousek

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra severoamerických studií

Reagan a Gorbačov, jaderné odzbrojení

Bakalářská práce

Autor práce: Robin Kalousek

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Pondělíček PhD.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 27.2.2022

Robin Kalousek

Bibliografický záznam

MATLOCK, JACK F, 2005. *Reagan and Gorbachev*. New York: Random House Trade Paperbacks.

REAGAN, RONALD, 2011. *An American life*. New York: Simon & Schuster.

SCHWEIZER, PETER, 2007. *Reaganova válka* Praha: Ideál

BRANDS, WILLIAM HENRI. *Reagan: The life*.

RHODES, RICHARD, 2009. *Arsenals of folly*. London: Pocket.

ANON., 2022. Reagan and Gorbachev: The Geneva Summit. *Atomic Heritage Foundation* [online] [staženo. 2 . May 2022]. Staženo z: <https://www.atomicheritage.org/history/reagan-and-gorbachev-geneva-summit>

ANON., 2022. Summit meetings: Their importance in diplomacy - Diplo. *Diplo* [online] [staženo. 2 . May 2022]. Staženo z: <https://www.diplomacy.edu/blog/summit-meetings-importance-in-diplomacy/>

ANON., 2022. *Static.history.state.gov* [online] [staženo. 2 . May 2022]. Staženo z: <https://static.history.state.gov/frus/frus1981-88v06/pdf/frus1981-88v06.pdf>

ANON., 2022. 'Aggressors Will Be Annihilated, We Will Go to Heaven as Martyrs,' Putin Says. *Freerepublic.com* [online] [staženo. 2 . May 2022]. Staženo z: <https://freerepublic.com/focus/f-news/3697967/posts>

TYGIEL, JULES, 2006. *Ronald Reagan and the triumph of American conservatism*. New York: Pearson Longman.

JACOBSEN, ANNIE, 2015 *Operation Paperclip*.

Rozsah práce: 68 866 znaků bez mezer

Abstrakt

Moje bakalářská práce bude pojednávat o závěrečné, přesto nesmírně důležité fázi studené války. V teoretické části se zaměřím na význam summitů jako takových. Existují dva přístupy k summitům a každý z nich krátce popíšu. Následně se stručně zmíním o obou státnících, jaký byl jejich počátek v politice a jaké měli cíle v zahraniční politice. Následně se přesunu k jádru mé práce, tedy bilaterální smlouvě o snížení počtu raket krátkého dostřelu (INF- intermediate range nuclear forces treaty) a jednáních mezi oběma státníky na konferencích v Ženevě, Reykjavíku, Moskvě a Washingtonu D.C.

V závěrečné fázi této práce bude následovat shrnutí textu a můj pohled na danou problematiku. Na samotném konci rovněž budou uvedeny zdroje a přílohy.

Abstract

My thesis will be dealing with the last yet very important chapter of the Cold war. In the theoretical part I will focus on importance of the summits. There are two major approaches concerning the summits, I will shortly describe each one of them. After that, I will shortly mention the political career of Ronald Reagan and Mikhail Gorbachev, their political views and goals respectively. After that I will shift my attention to the core of my thesis, therefore bilateral intermediate range ballistic missiles treaty and summits between two statesmen that took place in Geneva, Reykjavik, Moscow and Washington D.C.

In the final part, there will be summary and my views on the given issue. At the very end, there will be sources and attachments.

Klíčová slova

Reagan, Gorbačov, studená válka, jaderné odzbrojení, vyjednávání, smlouvy

Keywords

Reagan, Gorbachev, cold war, nuclear disarmament, negotiations, treaties

Title/název práce

Konference mezi Ronaldem Reaganem a Michaiem Gorbačovem a jejich dopady

Summits between Ronald Reagan and Michail Gorbachev, and their consequences

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu doktoru Pondělíčkovvi za jeho trpělivost a ochotu mi vyjít vstříc. Stejný dík bych chtěl vyjádřit i panu profesoru Tůmovi, který se mnou práci též zkonzultoval a dal mi velmi cenné rady.

Obsah

Úvod.....	3
1.1. Teoretická část.....	5
1.2. Historický kontext Reaganovy éry.....	6
1.3. Historický kontext Gorbačovovy éry.....	9
1.4. Summit v Ženevě.....	10
1.5. Summit v Reykjavíku.....	15
1.6. Smlouva INF.....	19
1.7. Summit ve Washingtonu D.C.....	23
1.8. Summit v Moskvě	28
1.9. Závěr	36
2.0. Summary	37
Seznam literatury	40

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je závěrečná fáze studené války, kdy se dostal k moci Ronald Reagan v USA a Michail Gorbačov v SSSR. V této době navrhla Reaganova administrativa svému sovětskému protějšku možnosti jednání na nejvyšší úrovni. Gorbačov toto pozvání přijal, jelikož zahájil v SSSR sérii reforem známých dnes jako Perestrojka a Glasnost, tedy snahu o přestavbu a reformu už upadajícího sovětského impéria.

Tyto summity proběhly každý rok mezi lety 1985 až 1988, ve dvou případech se jednalo o neutrální půdu, tedy v Ženevě roku 1985 a Reykjavíku 1986. V dalších dvou případech se jednalo o hlavní město hostující mocnosti, tedy 1987 ve Washingtonu D.C. a 1988 v Moskvě.

Teoretická část mé bakalářské práce má čtenáři představit tehdejší politické klima jak v USA tak v SSSR, Reaganovy i Gorbačovovy počátky v nejvyšších patrech politiky a snahu o dialog mezi oběma zeměmi. Na konci teoretické části se budu věnovat popisu všech čtyřech setkání, které mají čtenáři lépe přiblížit průběh těchto významných setkání. V praktické části provedu analýzu těchto setkání, jakým způsobem probíhaly, a jaký vliv tyto konference měly na další uspořádání světa. Co se týče literatury pak se budu spoléhat především na knižní a internetové zdroje. Z internetových zdrojů budu vycházet především z databáze amerického ministerstva zahraničí, který pravidelně zveřejňuje dokumenty z dob amerických prezidentů.

Jedná se o přepisy konverzací respektive schůzek mezi činiteli americké administrativy

a politickými představiteli druhé strany. Z důvodů výše zmíněných tento zdroj považuji za naprosto věrohodný. V knižní literatuře použiji Reaganovu autobiografii *An american life*, kde Reagan rovněž popisuje schůzky, které se konaly mezi ním a Gorbačovem a i své pocity z nich. Mezi další knižní zdroje patří knížka Jacka Matlocka nazvaná příznačně *How the cold war ended*, Reaganův životopis *the Life* od vynikajícího historika Williama Brandse a knížku od Petera Schweizera nazvanou *Velký příběh* o čtyřicetiletém boji Ronalda Reagana a konečném vítězství nad komunismem. Dále se opřu především o záznamy amerického ministerstva zahraničí (FRUS), či o internetové stránky Atomicheritage.org, JSTOR či diplomacy.edu.

1.1. Teoretická část

Summit je dle definice setkání státníků či členů vlády na vysoké úrovni. Z drtivé většiny je summitům věnována značná pozornost v médiích (summit Trump-Kim Čong Un v Singapuru). Dodneška platí, že často nejvíce zmedializované summity jsou ty, kde jedná prezident USA s druhou stranou. Tato setkání často doprovází mimořádná bezpečnostní opatření a probírá se problematiska a většinou předem domluvená agenda.

Summity jsou přesto považovány za symbolické, přesto důležité gesto. Summity jsou celkově považovány za nástroj, skrze který probíhají interakce mezi dvěma a více státy, a kde strany se snaží najít vzájemné porozumění či dohodu. Summity rovněž mají většinou pozitivní odezvu v zahraničně-politických vztazích mezi zeměmi, ale mohou mít i pozitivní dopad na veřejné mínění na domácí scéně.

Toto se projevilo v roce 1987, kdy proběhl značně zmedializovaný summit ve Washingtonu D.C. mezi Ronaldem Reaganem a Michaiilem Gorbačovem. Reaganova popularita tehdy byla poměrně nízká (36%), především kvůli aféře Irán-Contras, nicméně po úspěšném summitu, který vyvrcholil podpisem smlouvy INF, popularita prezidenta stoupla na téměř 60%.¹

V podobné situaci se ocitl i prezident Jimmy Carter, jehož popularita mezi lety 1975/1979 značně stagnovala, dokud nebyly podepsány slavné dohody z Camp David. Rovněž summit v Camp Davidu byl centrem obrovské mediální pozornosti, podobně jako summit ve Washingtonu D.C.

Na druhou stranu summity mohou být i škodlivé pro obě či jednu stranu, není výjimkou že setkání na nejvyšších úrovních může skončit zklamáním nebo fiaskem. Pokud dojde ke špatnému výsledku summitu, tak to může značně poškodit politikovo vnímání jak na domácí tak na zahraniční scéně, nemluvě o možném zhoršení vztahů mezi druhou zemí, se kterou summit probíhal. Důvody proč selhal summit jsou například nedostatek profesionálních diplomatických zkušeností, nedostatek znalostí k dané problematice, či absence trpělivosti, která je důležitá, když se jedná o velmi komplexních a složitých tématech. Díky značné mediální pozornosti, která byla a stále je věnována summitům společně s očekáváním veřejnosti může dojít k tomu, že vůdce jedné strany nebude chtít

¹ Tygiel, J. (2006). *Ronald Reagan and the triumph of American conservatism*. Pearson Longman. s.226

zklamat veřejné mínění, bude zastávat „tvrdou linii“ a za každou cenu se bude vyhýbat kompromisům.² Otázka kompromisů je velmi palčivá, a projevila se i v nejvýznamnějších summitech 20.století. Kupříkladu na konferenci Velké trojky v Teheránu, na konferenci na Jaltě nebo během čtvrté moskevské konference, kdy byla sepsána tzv.procentní dohoda. Součástí této dohoda, bylo de facto rozdělení vlivu západu a SSSR na Balkáně. Kompromis spočíval v tom, že Stalin nechal být Řecko, ale Britové museli obětovat kupříkladu Rumunsko.

Odpůrci tvrdí, že v tomto případě summity nemají smysl, z jak časového tak finančního hlediska. Je třeba podotknout, že došlo na situace, kdy vyjednávání s druhou stranou selhalo. V poslední době je asi nejznámějším případem selhání schůzka ze 7.2.2022 mezi ruským prezidentem Vladimírem Putinem a Emmanuelem Macronem.

Macron navštívil v souvislosti s vyhrocující se Ukrajinskou krizí Kreml. Snažil se zmírnit napětí mezi Ruskem a Ukrajinou a dotlačit obě strany k jednacímu stolu. Toto jednání katastrofálně selhalo a o dva týdny později ruská armáda napadla svého západního souseda. Macron byl tímto přístupem přirovnáván k prezidentovi Valery Giscard d'Estaingovi, který v roce 1980 marně jednal s Leonidem Brežněvem v naději, že stáhne svá vojska z Afghánistánu, není nutno dodávat, že rovněž neuspěl.

Nutno dodat, že tyto argumenty často předkládají odpůrci summitů a zastánci oné tvrdé linie, v dnešní době má státník většinou zkušený tým poradců, který ho co nejlépe obeznámí s danou problematikou a důkladně ho připraví na ono setkání. Navzdory výše zmíněným radám a důkladné přípravě je nutno počítat s tím, že pozitivní efekt summitu nemusí přijít ihned. Velká část cílů stanovená a dohodnutá na summitech jsou většinou „během na dlouhou trať“.

Avšak jsou případy z nedávné minulosti, kdy události dostaly poměrně rychlý spád. Jedná se o tzv. Abrahámské dohody, které byly podepsány v srpnu 2020 pod patronátem Trumpovy administrativy mezi státem Izrael a Spojenými Arabskými Emiráty (později i se státem Bahrajn). Mezi rychlé důsledky patřilo například zavedení bezvízového styku mezi oběma státy, nebo zřízení velvyslanectví, rovněž byla zřízena telefonní linka mezi Izraelem

² *Summit meetings: Their importance in diplomacy*. Diplo. (2022, February 11). Staženo 3.května, 2022, z <https://www.diplomacy.edu/blog/summit-meetings-importance-in-diplomacy/>

a SAE.

Není tedy žádných pochyb o tom, že summity hrály jak v minulosti tak v současnosti skutečně velkou roli, je to politický nástroj mimořádného vlivu.

1.2. Historický kontext Reaganovy éry

20.1.1981 byl Ronald Reagan na zahradách Bílého Domu slavnostně uveden do funkce 40. prezidenta nejmocnější země světa, tedy USA. Nebyla to jeho první politická funkce, už dříve se vypracoval z hollywoodského herce na guvernéra státu Kalifornie. Nyní však přebíral zemi v hrozivém ekonomickém stavu. Recese byla vinou ropných šoků z let 1973 a 1979, navíc byla vysoká nezaměstnanost, inflace stoupala ke 20% a úroková míra v USA dosáhla 21%.³

Právě špatnému stavu ekonomiky věnoval svůj inaugurační projev, o zahraniční politice se Reagan zmínil jen letmo a to v rámci opatrného vyjednávání o propuštění Američanů držených v Iránu po pádu šáha v roce 1979. K zahraniční politice se Reagan vyjádřil až na své první tiskové konferenci. Prohlásil „*cílem Kremlu je prosadit světovou revoluci a celosvětový socialistický nebo komunistický stát. Jediná etika, kterou uznávají, je ta, která prospěje jejich věci, a to znamená, že si vyhrazují právo spáchat jakýkoli zločin, lhát a podvádět, jen aby dosáhli svého*“⁴. Už tedy bylo jasné, že do Bílého Domu zavál jiný vítr, nikdo takto tvrdě neodsoudil politiku SSSR tak ostře od dob prezidenta Dwighta D. Eisenhowera.

Reagan tímto krokem jasně ukázal, že nebude dalším Richardem Nixonem, který aplikoval ve své zahraniční politice politiku détente a až příliš se sblížil s Brežněvem a Mao Ce Tungem. Reagan rovněž ve snaze převzít od SSSR iniciativu vydal rozkaz, aby se letectvo armády Spojených Států nebezpečně přibližovalo k základnám a plavidlům sovětské armády. Dále se prováděly falešné a klamné útoky, které měly oslabit morálku sovětské armády. Tyto někdy riskantní manévry byly součástí psychologické operace (PSYOP)⁵.

Tato taktika měla nade vše pochybnost silný psychologický efekt na nejvyšší

³ Schweizer, Peter(2007). *Reaganova válka: velký příběh o čtyřicetiletém boji Ronalda Reagana a konečném vítězství nad komunismem*. Praha: Ideál s.137

⁴ Schweizer, Peter(2007). *Reaganova válka: velký příběh o čtyřicetiletém boji Ronalda Reagana a konečném vítězství nad komunismem*. Praha: Ideál s.139

⁵ Schweizer, Peter(2007). *Reaganova válka: velký příběh o čtyřicetiletém boji Ronalda Reagana a konečném vítězství nad komunismem*. Praha: Ideál s.141

sovětské vedení, sám generální tajemník ÚV KSSS Jurij Andropov oznámil sovětskému velvyslanci Dobryninovi, že od Reagana se dá očekávat cokoliv. Reagan rovněž do svého kabinetu jmenoval Caspara Weinbergera. Weinberger společně s Reaganem byl velkým zastáncem masivního zbrojení a obrovské přestavby americké armády. Reagan však byl v nezáviděníhodné pozici, jelikož slíbil snížit federální daňové zatížení, ovšem aby bylo možné snížení daní dosáhnout, musely nastat škrty v rozpočtu.

Proti zvýšení výdajů na obranu byl především ministr financí David Stockman, který se s Weinbergerem doslova obden hádal o rozdělení financí mezi jednotlivé sektory. Nakonec převládl Reaganův hlas a na zbrojení bylo uvolněno více peněz. Reagan dále v kongresu loboval za výstavbu nových raket typu MX, které však kongres zamítnul, situaci rozhodně Reaganovi neusnadnil ani fakt, že v New Yorku vyšlo do ulic 750 000 lidí⁶, kteří protestovali na podporu zmrazení jaderných zbraní, ani fakt, že dle průzkumů polovina školáků do 18 let, měla strach z jaderné války.

Z tohoto důvodu Reagan přišel s koncepcí strategické obranné iniciativy- ve zkratce SDI. Reagan si s myšlenkou protiraketové obrany pohrával od roku 1979, kdy na vojenském stanovišti v Coloradu mu vysocí důstojníci oznámili, že nemají jak sestřelit sovětskou či jinou nepřátelskou raketu. Projekt SDI se setkal se smíšeným hodnocením. Kritici odmítali tuto koncepci jako nereálnou, neproveditelnou a která navíc má porušovat smlouvu ABM, která bylo podepsána roku 1972. Významným kritikem koncepce SDI byl i fyzik Alexander Sacharov, který emigroval ze SSSR a za doby Brežněva byl sovětským systémem perzekvován. SDI přirovnal k Maginotově linii, tedy drahý a neefektivní projekt.

Zastánci naopak vyzdvihovali tento projekt jako dokonalý k zastrašení SSSR, který nakonec přivedl sovětskou delegaci k jednacímu stolu.

Sověti byli tak zděšení z tohoto projektu, že spustila masivní propagandistickou kampaň, která měla SDI podkopat. Následně byla v SSSR zformována zvláštní skupina nejlepších vědeckých pracovníků, kteří měli prozkoumat SDI. Došli k závěru, že SDI se může stát do jisté míry dobrou protiraketovou obranou. Dalším důležitým krokem, který Reagan provedl a který se nesmazatelně zapsal do dějin bylo drsné

⁶ Schweizer, Peter(2007). *Reaganova válka: velký příběh o čtyřicetiletém boji Ronalda Reagana a konečném vítězství nad komunismem*. Praha: Ideál s.154

odsouzení komunismu a SSSR ve svém projevu o Říši zla. 8.3.1983 vystoupil Reagan na sjezdu evangelíků v Orlandu na Floridě.

Zde označil SSSR za říši zla a vyjádřil přání, aby lidé v komunistických režimech žili svobodně. Rovněž v projevu zmínil, že v západní Evropě byly rozmístěny americké taktické nukleární střely středního doletu, což byla odpověď sovětskému rozmístění raket ve východní Evropě, tyto rakety v západní Evropě následně byly zčásti využity jako páky, kterými se podařilo dostat sovětskou delegaci k jednacímu stolu.

Reakce na tento projev byly různé, TASS odsoudila projev a označil USA za imperialistickou supervelmoc a Reagana samotného označila za antikomunistického. Naproti tomu konzervativní komentátoři na domácí scéně projev ocenili a jako podporu sestavili seznam zločinů komunismu. Reagan zašel ve svém antikomunismu během svého funkčního období, to se projevilo podporou antikomunistických milicí v jižní a střední Americe během tzv. operace Kondor nebo kontroverzní aférou Irán-Contras.

Tímto vztahy se SSSR klesly na bod mrazu, k oteplení vztahů došlo až roku 1985, kdy se generálním tajemníkem ÚV KSSS stal Michail Gorbačov.

1.3. Historický kontext Gorbačovovy éry

Michail Gorbačov byl už za doby Brežněva mladou vycházející hvězdou KSSS. Do strany vstoupil již v roce 1952 a studoval agronomickou ekonomii na prestižní Lomonosovově universitě v Moskvě. V roce 1970 se stal členem ÚV KSSS a to mu umožnilo cestovat na západ, především do Belgie, Itálie nebo Nizozemí. V roce 1983 dále navštívil Kanadu či SRN. Po smrti Andropova byl zvolen generálním tajemníkem ÚV KSSS. Už od začátku se Gorbačov lišil v mnohém od svých předchůdců, kupříkladu přestal používat kult osobnosti jako to dělal Brežněv nebo Stalin. Stejně tak se snažil lépe vyjít s Politbyrem, na rozdíl od Brežněva, který na Politbyro moc nedával nebo Stalina, kde Politbyro nemělo téměř žádnou roli, jelikož členové byli doslova paralyzováni strachem. Dle západních tajných služeb byl Gorbačov mnohem méně nebezpečný než jeho předchůdci.

Moc dobře si uvědomoval, že pokud chce začít se svými reformami, které nazval jako Glasnost' a Perestrojka tak se bude muset zbavit starých konzervativních členů Politbyra,

kteří radikální reformy odmítali. Z tohoto důvodu byli do výslužby posláni Viktor Grishin, Nikolai Tichonov a Grigory Romanov. Na významná místa dosadil své spojence, jedním z jeho spojenců byl i Boris Jelcin, budoucí prezident Ruské federace. V květnu roku 1985 přednesl Gorbačov projev, kde zkritizoval dočasnou zahraniční politiku a nastavil zcela odlišný kurs. Kritizoval především sovětskou invazi do Afghánistánu, která drancovala sovětskou státní pokladnu. Koncem roku 1985 Politbyro schválilo stažení sovětských vojsk, ale poslední vojska odešla až roku 1989. Dalším bodem kde udělal zásadní obrat na rozdíl od jeho předchůdců byly vztahy s USA, Gorbačov samotný se děsil potenciální nukleární války s druhou supervelmocí a uvědomil si, že pokud chce reformovat doma, tak musí omezit výdaje na armádu a zbraňové systémy. Navíc Gorbačov osobně nevěřil, že může USA uzbrotit. Nakonec byla dohodnuta schůzka na nejvyšší úrovni v Ženevě na listopad roku 1985, ovšem před summitem takového významu si chtěl vylepšit pověst u spojenců USA.

Z tohoto důvodu navštívil v říjnu 1985 Francii kde se setkal s francouzským prezidentem Francoisem Mitterandem. Poté už následoval summit s Ronaldem Reaganem v Ženevě.

1.4. Summit v Ženevě

19.11.1985 došlo k jednání na nejvyšší úrovni mezi americkým prezidentem Ronaldem Reaganem a generálním tajemníkem ÚV KSSS Michailem Gorbačovem. Celá konference se měla odehrát ve švýcarském luxusním zámku Fleur d'Eau na břehu Ženevského jezera. Nutno dodat, že především americká strana neměla od tohoto setkání žádná velká očekávání a už předem byla smířena s neúspěchem. Ronaldu Reaganovi bylo dodáno jeho poradci velké množství dokumentů, od ruských dějin po základní principy balistických raket. Všechny tyto dokumenty Ronald Reagan přečetl, aby se lépe seznámil s danou situací a aby byl lépe připraven na setkání s generálním tajemníkem. Ronald Reagan kladl podobně jako předchůdce Jimmy Carter velký důraz na lidská práva v SSSR a jeho satelitech, dále na konflikt v Afghánistánu a kontrolu zbrojení. Jeho důraz na lidská práva se projevil už v roce 1984, když přijal na audienci prvního tajemníka Ukrajinské komunistické strany Vladimíra Ščerbického, původem z Ukrajiny. Ščerbickij očekával, že se bude diskutovat o otázce odzbrojení, místo toho si Reagan stěžoval na nedostatek svobody uvnitř SSSR a jeho satelitech.

Netřeba dodávat, že ministr Ščerbickij odcházel od Reagana zklamaný a naštvaný.

Podobná situace se odehrála tentýž rok, kdy přijal Ronald Reagan významného sovětského diplomata Andreje Gromyka. Těsně před schůzkou Reaganovi radil bývalý prezident Nixon, aby se vyhnul otázce dodržování lidských práv a mluvil pouze o otázce odzbrojení a afghánské krize. Reagan tuto radu ignoroval a místo toho Gromykovovi připomenul hrůzy komunistického režimu a systematické porušování lidských práv v dalších komunistických zemích.⁷ Reagan zdůrazňoval nutnost svobody ještě víc po neúspěšném atentátu na jeho osobu v roce 1981, od té doby byl přesvědčen, že ho Bůh zachránil, aby zbavil svět komunistického jha. Ještě před začátkem summitu si oba státníci uvědomili, že je třeba nutná revize zahraniční politiky. Proto se jak Reagan tak Gorbačov zřekli strategie MAD, neboli strategie vzájemného zaručeného zničení. Gorbačov přijel na schůzku několik hodin po Ronaldu Reaganovi, po formálním potřesení rukou nastal čas pro tisk, který si udělal několik fotografií obou státníků. Poté se oba aktéři odebrali do pokojů i s tlumočnický kde začalo jednání. Na začátek prezident Reagan oznámil generálnímu tajemníkovi, že si velmi dobře uvědomuje důležitost této schůzky a řekl, že obě země jako supervelmoci mají osud planety Země ve svých rukou. Gorbačov na rozdíl od USA vkládal do tohoto jednání velké naděje a uvědomoval si, že poprvé za sedm let se na nejvyšší úrovni setkali státníci dvou supervelmocí.

Rovněž to byly jediné země, které mohly zahájit třetí světovou válku, anebo přinést světový mír. Gorbačov následně poděkoval Reaganovi za zprostředkování schůzky a vyjádřil naději, že by obě země mohly spolupracovat na zajištění lepší budoucnosti pro obě země. Reagan následně odvětil, že SSSR nedalo USA příliš důvodů, aby se jí dalo důvěřovat a rovněž zkritizoval vedení KSSS a neustálého zbrojení ze strany SSSR. Reagan však zmírnil svoji rétoriku a oznámil, že USA zváží sovětské požadavky, pokud však dostanou něco na oplátku.

Než se oba aktéři dostali k jádru problému, tak se začalo diskutovat o vzájemných vztazích mezi oběma zeměmi. Jako první začala mluvit sovětská strana.

Gorbačov poznamenal, že momentální bilaterální vztahy jsou na nejnižší možné úrovni vůbec, a pronesl řečnickou otázku, zda americká administrativa shledává tento stav dobrým. Sovětská strana následně oznámila, že touží po nejlepších možných vztazích se západem včetně USA, stejnou pozici tlumočil i ministru Shultzovi a poradci národní

⁷ Schweizer, Peter(2007). *Reaganova válka: velký příběh o čtyřicetiletém boji Ronalda Reagana a konečném vítězství nad komunismem*. Praha: Ideál s.262

bezpečnosti McFarlanovi na jednání v Moskvě. Gorbačov rovněž vyjádřil zklamání nad pozicí západu, který obviňuje SSSR ze všech problémů, které se dějí jak v USA tak v zemích třetího světa, ačkoli Gorbačov zdůraznil, že „*Sovětský lid velice respektuje Američany. To je velmi důležité. Ano jsou zde rozdíly mezi námi: politické, ideologické i v otázce našich hodnot. Ale přežili jsme mnoho let, ačkoli jsme byli spolu ve válce*“.

⁸Stanovisko SSSR bylo tedy následující. SSSR toužil po lepších vztazích pod taktovkou Michaila Gorbačova a proto byla nutná zásadní revize bilaterálních zahraničních vztahů.

Sovětský státník se přesunul následně k otázce třetího světa, kdy kritizoval USA i svojí zemi ze sobeckosti. Obě země utrácely nehorázné peníze za zbrojení a investice do armády, ačkoli osud milionů, možná miliard lidí ve třetím světě je ohrožen. V té době rovněž probíhaly v Africe, částech západní Evropy nebo Latinské Americe protesty proti jaderným zbraním i proti závodům ve zbrojení. Obě země tedy musely najít nějaké východisko z této situace. Na samotný závěr svého úvodního projevu Gorbačov vyjádřil naději, že se vztahy zlepší a že obě země přispějí k zajištění míru. Následně se slova chopil Reagan. Americká strana začala historickým kontextem a vyjádřila politování nad tím, že obě země nespolupracují jako za první či druhé světové války a ukázala na významné ústupky, kterou různé americké administrativy provedly, aby snížily napětí během Studené války.

Ku příkladu ačkoli americké ozbrojené síly po druhé světové válce čítaly 12 milionů lidí, tak armáda byla snížena na pouhou osminu tohoto stavu, rovněž byly sdíleny se sovětským protějškem informace o potenciálu atomové energie a bomby, a nakonec americké námořnictvo bylo sníženo z původních 1 000 lodí na necelou polovinu. Americká strana rovněž dala jasně najevo, že je ochotná se nukleárních zbraní zbavit, pokud totéž učiní jejich sovětský protějšek. Bohužel v době Gorbačovových protějšků, americká strana žádné tyto záruky nedostala. ⁹Ženevská konference tedy byla první schůzkou na nejvyšší úrovni, kde obě strany měly možnost snížit svůj jaderný arzenál. Předchozí schůzky podobného formátu dosáhly pouze toho, že se obě strany zavázaly, že nebudou svůj smrtící

⁸ U.S. Department of State. (n.d.). U.S. Department of State. staženo dne 2.května, 2022,z <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/ch3> s.652

⁹ Rhodes Richard(2009): *Arsenals of folly: The making of nuclear arms race* 247 Pocket.

jaderný arzenál dále navyšovat.

Následně byla sovětská strana obviněná z přílišného militarismu a expanzionismu, v roce 1985 měly sovětské ozbrojené složky sílu 5,4 milionu mužů, tedy výrazně více než ty americké, americká strana vyjádřila znepokojení nad satelitní komunistickou vládou na Kubě, která se nacházela pouhých 150 kilometrů od Floridy. Dále americká strana zkritizovala sovětský postup v Afghánistánu a v Etiopii. Sovětská strana na afghánskou otázku odvětila, že SSSR nemá zájem si vybudovat vliv v Afghánistánu, že je již naplánované stažení vojsk z oblasti, a že v žádném případě není Afghánistán používán jako předmostí pro expanzi k teplým mořským přístavům v oblasti Perského zálivu.

Konverzace se dále přesunula k otázce SDI, nebo jak se říkalo v USA, k programu hvězdných válek. Reagan navrhl, že by SDI mohla posloužit oběma státům. Tento systém by tudíž chránil obě země před případným jaderným útokem třetí strany.¹⁰ Rovněž americký prezident odmítl nařčení, že si USA chce pomocí tohoto systému vytvořit pozici pro možnost prvního úderu. Po krátké pauze Gorbačov odmítl Reaganovo tvrzení, že Sovětský Svaz je říše zla, kterou zajímá jenom expanze a rovněž znova odmítl program SDI. Gorbačov se obával SDI, jelikož dle jeho názoru by mohlo vést k dalšímu zbrojení v oblasti kosmu.

Následně ze sovětské strany přišel zajímavý návrh. Pokud Reaganova administrativa rozpustí program strategické obranné iniciativy, tak je Sovětský svaz ochoten jednat o snížení počtu svých taktických i strategických balistických střel.

Tento návrh byl americkou stranou okamžitě zamítnut, z důvodu, že SDI není v kosmu instalována jako útočná zbraň, je tam pouze na obranu území Spojených států před potenciálním útokem druhé strany. Reagan v reakci na sovětský protinávrh opět zopakoval svoji nabídku, že pod tímto obranným deštníkem může být zahrnut i SSSR, jakmile bude plně v provozu, ovšem Gorbačov byl ohledně této nabídky skeptický a odmítl ji. Gorbačovův postoj k SDI byl značně nepřátelský. Dle jeho názoru kosmické zbraně jsou těžší kontrolovat a pouze živí podezření a nedůvěru mezi zeměmi. Dle závěrů sovětských vědců navíc SDI se dalo „obejít“ a systém rozhodně nebyl dokonalý, i proto se Gorbačov domníval, že SDI rozhodně svět nespasí.

Dalším problémem Reaganovy strategické obranné iniciativy byl ten, že porušoval

¹⁰ Rhodes Richard(2009): *Arsenals of folly: The making of nuclear arms race.*249 Pocket.

smlouvu ABM (anti-ballistic missile treaty), která byla podepsána v roce 1972 Richardem Nixonem a Leonidem Brežněvem. Podstatou této smlouvy bylo omezení antibalistických systémů, které by se daly použít proti nukleárním zbraním druhé strany. Gorbačov smlouvě ABM dával veliký význam, a výstavbu SDI považoval za porušení dohody z americké strany.¹¹

Problém nebyl v pouhé výstavbě a testování tohoto systému, ale i testování bylo smlouvou explicitně zakázáno. Ze záznamů konverzace lze vyvodit, že Gorbačov nebyl úplně nakloněn kompletnímu jadernému odzbrojení, jelikož se obával, že pokud by na jeho zemi někdo zaútočil, tak by Moskva měla mít připravenou zbraň odvety. Gorbačov opět došel k závěru, že pokud bude uvalen zákaz na výstavbu zbraní v kosmu z obou stran, tak je sovětská strana připravena udělat kompromis v podobě snížení svého počtu raket. Američané toto opět odmítli a vznesli námitku, sovětská strana chtěla rovnost v oblasti počtu jaderných střel.

O rovnosti však nemohlo být ani řeči, od podepsání smlouvy SALT I, SSSR přidal do svého arzenálu 6 000 nukleárních střel, od podepsání smlouvy SALT II bylo přidanych dalších 3 850 střel, USA naproti tomu vyjmula z Evropy přes 2 400 střel, zatímco SSSR ohrožovala západní Evropu moderními střelami SS-20.¹² Nutno dodat, že i americká strana reagovala na rozmístění taktických sovětských střel podobně, v západním Německu byly rozmístěny americké balistické střely Pershing, schopné zasáhnout libovolnou satelitní zem SSSR. Summit mezi dvěma státníky uvízl na otázce SDI, Američané se jej nehodlali vzdát, navzdory nabízeným „protislužbám“ ze sovětské strany. Nicméně ženevský summit byl průlomový pro další vývoj sovětsko-amerických vztahů. Rovněž Reagan začal respektovat Gorbačova a naopak. Díky tomu vydali oba prohlášení pro tisk, kde se zavazovali, že hlavním cílem obou zemí bude snížení počtu jaderných zbraní. Gorbačov se po návratu do Moskvy vyjádřil, že Reagan je sice dinosaur(díky jeho antikomunistickému postoji), ale že se s ním dá jednat.¹³ Rovněž s Reaganem souhlasil v jedné věci, že jaderná válka se vyhrát nedá, a nikdy se nesmí odehrát.

Na summitu se krátce jednalo i o lidských právech. V průběhu druhého dne Reagan předal Gorbačovovi seznam lidí, kteří jsou neprávem vězněni v SSSR a kteří by měli mít možnost

¹¹ Rhodes Richard(2009): *Arsenals of folly: The making of nuclear arms race* 252 Pocket.

¹² U.S. Department of State. (n.d.). U.S. Department of State. staženo dne 2.května, 2022, z <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v05/ch3> s.666

¹³ Rhodes Richard(2009): *Arsenals of folly: The making of nuclear arms race* 249 Pocket.

Sovětský Svaz opustit. Jedním z těchto lidí byl pianista Vladimir Feltsman, muž židovského původu, který veřejně prohlásil, že chce emigrovat do Izraele. Následně ho komunistická propaganda očernila v tisku i v rádiu, byl vyhozen z práce a bylo mu zakázáno hrát. Dle Reaganových pamětí Gorbačov trpělivě poslouchal a poté spustil tirádu obvinění proti USA.

Poznamenal, že Američané nemají co mluvit o lidských právech, když jsou lidé černé pleti diskriminováni a je s nimi zacházeno hůř jak s otroky a že průměrný Američan má mnohem horší postavení ve společnosti než průměrný sovětský občan. Rovněž zmínil nezaměstnanost v USA, kterou Gorbačov považoval za základní lidské právo, poté co Reagan tyto fámy vyvrátil, tak slíbil, že se na případ podívá, přiznal chyby komunistického systému a slíbil nápravu. Po konci summitu si Reagan poznamenal, že ačkoli je Gorbačov přesvědčený komunista, tak se s ním dá mluvit.

1.5. Summit v Reykjavíku

Gorbačova přiměly k jednání s Reaganem další problémy uvnitř SSSR. Jeden Gorbačovův spolupracovník byl toho názoru, že Gorbačov došel k závěru, že je nutné ukončit závody ve zbrojení za každou cenu. Gorbačov rovněž na rozdíl od Andropova věřil, že Reagan nikdy neudeří jako první, navzdory jeho nenávisti ke komunistickému režimu. Další důležitá událost, která donutila Gorbačova s Američany dále jednat, byl výbuch Černobylské jaderné elektrárny v roce 1986. 26.4.1986 došlo k výbuchu jádra v Černobylské jaderné elektrárně vinou jeho přetavení a přehřátí. Následkem této katastrofy bylo kontaminováno město Pripjať a rozsáhlé oblasti severní Ukrajiny, jižního Běloruska a zvýšená radiace byla zaznamenána v celé východní Evropě a Skandinávii. Bezprostředně během havárie zemřelo 32 lidí a dalších 500 000 lidí bylo nějakým způsobem postiženo radiací.

27.4. agentura TASS poprvé seznámila zbytek SSSR a jeho satelitů se situací v Černobyli a až po devíti dnech se podařilo zastavit únik radioaktivního materiálu z Černobylské elektrárny. Na místo byla poslána armáda, aby se pokusila zamezit škodám a letectvo shazovalo z vrtulníku dekontaminační kapaliny, a přímo na reaktor karbid boru, dolomit, olovo a směs písku a jílu. Aby se dále zamezilo úniku smrtícího obsahu, tak byl kolem reaktoru čtvrtého bloku postaven gigantický železobetonový kryt. Celkem z reaktoru uniklo zhruba 20% štěpného materiálu a uranu. Zprvu SSSR lhal o rozsahu katastrofy a na světlo se informace dostaly od představitelů Švédska, poté co byly na

oblečení ve Forsmarkské elektrárně nalezeny radioaktivní částice. Vyšetřování švédské strany následně ukázalo na západní část SSSR. Tento incident rovněž změnil Gorbačovův pohled na jaderné zbraně a na sovětský systém. Gorbačov dost tvrdě Politbyru vyčítal neschopnost, lenost, nezáměr a opilost mocí. Vyčítal členům Politbyra i vědcům, že lživě informovali o tom, že uvnitř sovětského systému je vše v pořádku, jen aby vše skončilo apokalypsou nevídaných rozměrů. Gorbačov po pádu SSSR přiznal, že Černobyl ho donutil rozmyslet si hodně věcí. Dle poradce Anatolyho Černyajeva udělal Gorbačov fatální chybu, když se rozhodl bezmezně věřit odborníkům, kteří byli už příliš staří, jedním z těchto odborníků byl Anatoly Alexandrov, tehdejší prezident sovětské akademie věd.

Alexandrovovi v té době už bylo 83 let, a přesto měl na starost jaderný výzkum, dalším z těchto odborníků byl ministr Jefim Slavský, který dle Gorbačova lhal Politbyru, když událost značně zlehčoval a ujišťoval Gorbačova, že tyto věci se občas stávají. Navzdory tlaku Politbyra, se Gorbačov podvolil švédskému velvyslanci a rozhodl se o katastrofě informovat svět i když ve značně zlehčující podobě.

15.1.1986, tedy dva měsíce po ženevském summitu, Gorbačov napsal dopis Reaganovi, kde nastínil své budoucí plány. Rovněž tento text byl zaslán redakcím novin *Izvestia* a *Pravda* a agentuře TASS, která vydávala texty i pro anglofonní obyvatele. Tento text byl rovněž přečten v Ruské státní televizi.¹⁴

Podstatou textu byla kompletní likvidace nukleárních střel do 15 let, tedy do roku 2000 na celém světě. Tato iniciativa byla rozdělena na části. V první části, která zabere 5 až 8 let, se zlikviduje polovina raket, která dokáže dosáhnout území protivníka. Ne více jak 6 000 raket mělo zůstat na raketových nosičích. Podmínkou pro tuto fázi bylo zrušení vývoje kosmických zbraní, v opačném případě SSSR couvne od jakýchkoliv dalších jednání. První fáze rovněž obsahovala likvidaci střel středního doletu umístěných v západní, střední a východní Evropě a zároveň zrušení jaderných testů, k moratoriu jaderných testů měly být přizvány další jaderné mocnosti.

Druhá fáze tohoto ambiciózního projektu měla začít ne-později než roku 1990 a měla

¹⁴ *Reagan and Gorbachev: The Reykjavik Summit*. Atomic Heritage Foundation. (2018, August 7). Staženo dne 2.května, 2022, from <https://www.atomicheritage.org/history/reagan-and-gorbachev-reykjavik-summit>

trvat maximálně 7 let. Jak USA tak SSSR měly zničit své taktické nukleární střely a střely středního dosahu společně s oboustrannou redukcí strategických nukleárních střel. Opět, do tohoto procesu měly být zapojeny další jaderné mocnosti. Jakmile by došlo ke snížení strategických nukleárních střel na polovinu, tak se měly zastavit veškeré jaderné testy. Ve finální fázi, která měla začít nejpozději roku 1995 se měly zničit veškeré zbývající jaderné střely všeho druhu, a roku 1999 měl být svět zbaven jaderných zbraní. Gorbačov rovněž navrhnul, aby do zemí, které vlastnily jaderné zbraně by dojížděli jaderní inspektoři a kontrolu stavu pomocí satelitů. Dříve SSSR odmítala pouštět jaderné inspektory do země, jelikož je považovala za špiony. Tyto kroky byly implementací Gorbačovovy politiky větší otevřenosti země, tedy Glasnosti.¹⁵

Ronald Reagan na tento dopis od Gorbačova zareagoval nadšeně a tato zpráva byla následně předána americkému tisku. Nicméně skoro nikdo kromě Reagana nikdo z jeho administrativy nesdílel jeho nadšení. Celý Reaganův štáb se díval na tuto nabídku s podezřením, že jde pouze o propagandistický tah. Poradce pro globální politiku Richard Perle označil prezidentův sen za iluzi a naprostou katastrofu, rovněž doporučil národnímu bezpečnostnímu výboru, aby se sovětskou nabídkou nezabýval, jelikož by prezident mohl nařídít úpravu zbrojního programu, který by vyhovoval sovětské straně.

Členové Reaganova štábu se rovněž obávali, že kompletní odzbrojení by znamenalo výrazný pokles amerického vlivu ve světě. Americký ministr zahraničí George Shultz se však Reagana zastal a oznámil, že eliminace raket Pershing a sovětských SS-20 z Evropy by byl dobrý test jak ověřit Gorbačovovu upřímnost. Po dramatu s Gorbačovovým návrhem, nakonec Reagan odmítl podlehnout návrhu sovětské strany zrušit program Hvězdných válek či snížit počty strategických nukleárních střel a eliminovat rakety středního dosahu během následujících let. Následně diplomacie zamrzla na mrtvém bodě a po několika dalších bezvýsledných dopisech mezi oběma státníky, navrhl Gorbačov další osobní setkání na nejvyšší úrovni. Opět na neutrální půdě a tedy v Reykjavíku.

Summit se měl odehrát 11 a 12. listopadu 1986 na půdě bývalého francouzského konzulátu, vile Hofoi. Reagan a jeho poradci považovali tento summit pouze za přípravu

¹⁵ *Reagan and Gorbachev: The Reykjavik Summit*. Atomic Heritage Foundation. (2018, August 7). Staženo dne 2. května, 2022, from <https://www.atomicheritage.org/history/reagan-and-gorbachev-reykjavik-summit>

před summitem, který se měl odehrát později ve Washingtonu D.C. Gorbačov si však nejvíce sliboval od tohoto setkání. Na začátek setkání Reagan prohlásil, že toto je mimořádná příležitost, kde se rozhodne, zda na světě zavládne válka nebo mír, Gorbačov souhlasil a podotknul, že hlavním cílem je skrze diplomatické kanály snížit počet zbraní. Jakmile vstoupili oba státníci do jednacího salonku se svými ministry zahraničí, tak Gorbačov přečetl své návrhy. Za prvé by SSSR i USA snížily své strategické střely o 50% a rakety středního dosahu by byly vyjmuty z Evropy, tato podmínka se však nevztahovala na oblast Asie.¹⁶Následně Gorbačov opět protestoval proti programu SDI, který opět Reagan obhajoval jako pouhý obranný systém v oblasti kosmu. Zde jednání dočasně uvízla na mrtvém bodě a po krátké pauze se pokračovalo odpoledne. Během odpoledního zasedání Reagan znova zopakoval svůj návrh, že v programu SDI by mohl být zahrnut i Sovětský svaz a že program SDI ukončí až tehdy, poté co budou zničeny veškeré balistické střely.

Gorbačov byl tímto postojem značně frustrován a věřil, že od vzájemné války obě země chránila dohoda ABM, kterou v jeho očích porušila Reaganova administrativa právě vývojem SDI. Po další sérii nesouhlasů se státníci rozhodli zabývat lidskými právy a opět otázkou zbrojení. Každým tématem se měla zabývat jedna skupina, skupiny pracovaly přes noc a když došlo k setkání příštího rána mezi Reaganem a Gorbačovem, tak došlo k jistému zklamání.

Nicméně přesto došlo k pokroku v otázce redukce zbrojení. Po krátké patové situaci, Gorbačov přišel s nevídaným návrhem. Obsahem tohoto návrhu bylo stažení sovětských raket středního dosahu z Evropy a snížení počtu sovětských raket v oblasti Asie na pouhých 100 kusů, za podmínky, že USA stáhnou své rakety středního dosahu ze západní a střední Evropy, USA by si dle Gorbačova mohly ponechat v oblasti Asie stejné množství raket. Reagan s touto nabídkou souhlasil. Poslední návrh, který udělal Gorbačov Reaganovi se týkal již v dopise zmíněném zákazu testů jaderných zbraní. Gorbačov si přál úplný zákaz testů všech jaderných mocností. Co se týkalo zákazu testů zbraní, tak Reagan odvětil, že to se v dohledné době nestane. Po vyčerpávajících jednáních přišel Reaganův

¹⁶ U.S. Department of State. (n.d.). U.S. Department of State. Retrieved May 2, 2022, z <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1981-88v06> s.32

tým s novým návrhem ohledně SDI a ABM.

Návrhy americké strany tedy zněly takto. Smlouva ABM měla být prodloužena o dalších deset let, veškeré testy protibalistických střel se měly odehrávat pouze v laboratořích a pouze pro výzkum. 50% redukce strategických nukleárních střel se mělo dosáhnout pěti let a během dalších pěti let se měly zlikvidovat zbylé strategické střely. Dle tohoto návrhu se měly obě země do roku 1996 zbavit strategických jaderných střel.¹⁷ Reagan se následně snažil přesvědčit Gorbačova o dobrém úmyslu programu SDI, který měl být dle tohoto návrhu zprovozněn po deseti letech a pokud by ani jedna strana nevlastnila jaderné zbraně, tak by se SSSR neměl čeho bát. Na závěr tohoto setkání Reagan Gorbačovovi přečetl klauzuli, kterou sestavil jeho tým poradců. Obsahovala Reaganův návrh, že v průběhu dalších deseti let sice bude pokračovat vývoj a testování programu SDI, který je povolen smlouvou ABM. Jak americký senát, tak Sověti chtěli přísnější kontrolu programu SDI, který by dle jejich slov vedl k bezpečnějšímu světu a lepší vzájemné důvěře, Gorbačov si rovněž zakládal na tom, aby program byl testován pouze v laboratorních podmínkách. Na tomto bodě však jednání opět ztroskotala.

Pozdější ambasador do SSSR a poradce prezidenta Reagana Jack Matlock se o Reykjavíku vyjádřil následovně „ *Navzdory veškerému dramatu (na Islandu), Reykjavík nebyl neúspěchem, naopak to byl průlom, který nám poprvé dal možnost podívat se za horizont*“.¹⁸ Reagan i Gorbačov však dosáhli významného posunu v Reykjavíku, dokázali se přesunout přes ideologii a vážně se zamysleli nad možností eliminace zbraní hromadného ničení.

Rovněž obě strany de facto označily jaderné zbraně za nemorální a příliš nebezpečné, zbraně které se nesmí v budoucím konfliktu mezi národy v žádném případě použít. Shoda panovala i v otázce likvidace raket středního a krátkého dosahu v Evropě a celkové omezení tohoto druhu raket na 100 kusů celosvětově. Významnou dohodou, která vznikla z této konference byla INF, neboli Intermediate Range Nuclear Forces Treaty. Summit rovněž otevřel dveře vzniku smlouvy Strategic Arms Reduction Treaty (START), tato smlouva, která byla podepsána roku 1991 omezila kapacitu nukleárních strategických střel.

¹⁷ Rhodes Richard(2009): *Arsenals of folly: The making of nuclear arms race* s.298 Pocket.

¹⁸ Rhodes Richard(2009): *Arsenals of folly: The making of nuclear arms race* s.329 Pocket.

Smlouva START byla bohužel zrušená v srpnu 2019.

1.6. Smlouva INF

Rakety krátkého a středního dostřelu je druh raket, které mají dosah mezi 500 až 5 000 kilometry. První prototypy těchto raket vznikly díky Werneru von Braunovi, který byl v rámci operace Paperclip tajně propašován do USA, a zaměstnán americkou vládou. Nebezpečí především raket krátkého doletu je ta, že při odpalu má druhá strana velmi málo času zareagovat, na rozdíl od raket dlouhého doletu. Z tohoto důvodu se v polovině 80.let vedla jednání o zrušení těchto zbraní.¹⁹

V roce 1980 začaly v Ženevě první rozhovory týkající se likvidace raket krátkého a středního doletu mezi USA a SSSR, tyto rozhovory dostaly formální úroveň poté, co Ronald Reagan vyhrál volby a stal se 40. prezidentem Spojených Států. První jednání se odehrála 30. listopadu 1981, USA chtěly, aby omezení týkající se výše zmíněných druhů raket, se týkaly i sovětského státu. Z toho lze vyvodit, že USA byly ochotny jednat o snížení či likvidaci svých raket středního a krátkého doletu, ovšem za podmínky, že SSSR se zbaví svých raket též. V čele americké delegace stál Paul Nitze, exministr námořnictva a hlavní poradce pro bezpečnostní politiku v Reaganově štábu, Nitze si vybudoval pověst tvrdého antikomunisty, který rezignoval při vyjednávání smlouvy SALT II. V čele sovětské delegace stál Yuri Kvitsinský, vysoce postavený činitel na sovětské ambasádě v SRN.

Těsně než začala jednání, tak Reagan udělal gesto dobré vůle a vyslal sovětské delegaci návrh, že je ochoten stáhnout systémy Pershing II z Německa, pokud Sověti stáhnou rakety SS-4, SS-5 a SS-20. Navzdory neúspěchu Reaganovy snahy, přijali další evropští státníci toto gesto velmi pozitivně. V únoru 1982 Reaganův štáb vytvořil návrh smlouvy, která obsahovala zákaz veškerých raket krátkého a středního doletu na celém světě. Člověkem, který tuto smlouvu vytvořil byl Richard Perle, náměstek ministra obrany USA. Uvnitř Reaganova štábu vznikl i odpor proti tomuto plánu, vedený „jestřábem“ Casparem Weinbergerem, který chtěl nechat americké zbraně rozmístěné v Evropě, ale nakonec se nechal přesvědčit. Tyto návrhy však nikam nevedly, jelikož sovětská strana se

¹⁹ Jacobsen, A. (2015). *Operation Paperclip: The Secret Intelligence Program that brought Nazi scientists to America*. Back Bay Books, Little, Brown and Company. S.5

nechtěla vzdát svých raket středního dosahu ve východní a střední Evropě, místo toho přišla s vlastním návrhem, který obsahoval snížení kapacit raket středního a krátkého doletu z 600 na 300 do roku 1990.

Roku 1983 americká delegace předložila další návrh. Dle tohoto návrhu měl být stanoven strop na 450 raket středního a krátkého doletu, tento strop by byl celosvětový a vztahoval by se jak na americkou tak sovětskou stranu. Později tohoto roku na podzim, těsně před rozmístěním systému Pershing a GLCM v západní Evropě, sovětská strana navrhla vlastní řešení situace. Pokud by USA nerozmístily rakety Pershing a GLCM v Evropě, tak by SSSR stáhnul z východní a střední Evropy 572 raket krátkého a středního dosahu. Nicméně poté co západní Německo rozmístilo výše zmíněné systémy od USA, tak Sověti z dohody vycouvali.

Po určitém úspěchu summitů v Reykjavíku a Ženevě se věci daly do pohybu. Na summitu v Reykjavíku byla navržena nejen smlouva o likvidaci raket krátkého a středního doletu, ale i samostatná smlouva o omezení strategických nukleárních střel. Tento návrh se však zpočátku setkal s odporem ze strany německého kancléře Helmuta Kohla, který navzdory pokračování v Ostpolitik, se obával, že stažení systémů Pershing a GLCM nechá Německo zranitelné vůči případnému útoku ze strany států Varšavské smlouvy. Nakonec však po setkání s prezidentem Reaganem se nechal kancléř Kohl přesvědčit a svolil ke stažení výše zmíněných systémů z půdy SRN.

Určitý vliv na tuto dohodu měla i jedna kuriózní událost. Jistý mladý student a pilot ze západního Německa jménem Mathias Rust si v květnu roku 1987 pronajal díky své pilotní licenci soukromé letadlo Cessna 172B a odletěl z Helsinek do Moskvy. Během této cesty proletěl skrze několik sovětských radarů, které ho zaregistrovaly, ale sovětské letectvo nedostalo povolení letoun sestřelit, jelikož ho považovalo za přátelský stroj. Letoun nakonec přistál přímo na Rudém Náměstí vedle Kremle.

Těžko pochopitelné diletantství sovětského vrchního velení vyústilo v čistky uvnitř armády. Sovětský ministr obrany Sergei Sokolov byl odvolán, stejně tak vrchní velitel sovětského letectva maršál Alexander Koldunov. Rust se obhajoval tvrzením, že chtěl vytvořit imaginární most mezi západním a východním blokem. Ačkoli Rustovi hrozil trest v pracovním táboře, tak byl nakonec odsouzen na čtyři roky do věznice s ostrahou. Ovšem po podepsání smlouvy INF byl na příkaz z nejvyšších míst propuštěn jakožto gesto dobré

vůle.²⁰

Po dalších dlouhých jednáních mezi sovětskou a americkou stranou došlo ke shodě. Díky usilovné snaze obou stran došlo k sepsání textu smlouvy v září roku 1987 a smlouva byla následovně slavnostně podepsána 8.12.1987. Následně byla ratifikována v americkém senátu v poměru 93:5. V účinnost tato smlouva vešla 1.7.1988. Tato smlouva se sice v USA setkala s velkou podporou i pochopením, to se však nedalo říci o „jestřábech“ v Sovětském Svazu a zemích východního bloku.

Kromě zbraní samotných byly zničeny i nosiče, které byly schopné danou zbraň odpálit, existující zbraně následně byly zničeny pod dohledem druhé strany. Nicméně obě strany měly právo od smlouvy odstoupit do šesti měsíců od podepsání, za mimořádných okolností, které by ohrožovaly existenci národních zájmů. Nutno dodat, že ani jedna strana od smlouvy neodstoupila. Následky této smlouvy byly velmi pozitivní, během tří let se zničilo 2692 zbraní krátkého a středního dosahu.²¹

846 zbraní zničila Reaganova administrativa a dalších 1846 zbraní sovětská administrativa. Se zbraněmi byly v souladu se smlouvou zničeny i nosiče. Mezi zbraně, které byly zničeny patří : Pershing I, Pershing II, a GLCM systém.

Sovětská strana zničila následující zbraně. SS-23, SS-20, SS-4, SSC-X-4 nebo SS-12. Po pádu SSSR tato smlouva pokračovala u účinnosti a byla dodržována jak Ruskou Federací tak USA. Skladiště raket v Bělorusku, na Ukrajině, v Kazachstánu a Rusku byly kontrolovány až do roku 2001 fyzicky personálem druhé strany.

Důvodem k této kontrole byl fakt, že dle USA se tato smlouva vztahovala i na bývalé sovětské republiky. V roce 2001 skončily fyzické kontroly a funkci inspekcí převzaly vyspělé satelitní systémy. Roku 2007 došlo k varování z ruské strany, že Rusko vypoví tuto smlouvu, pokud dojde ze strany NATO k rozmístění protiraketových systémů ve střední Evropě, americká strana zase o rok později namítla, že Rusko soustavně porušuje tuto smlouvu testováním nové rakety krátkého dosahu, což bylo v rozporu se smlouvou.

Vztahy mezi USA a Ruskem se dále zhoršovaly a roku 2018 NATO společně s USA

²⁰ Rhodes Richard(2009): *Arsenals of folly: The making of nuclear arms race* s.333 Pocket.

²¹ *Fact sheets & briefs*. The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty at a Glance | Arms Control Association. (n.d.). staženo dne 2.května, 2022

obvinilo Rusko, že soustavně porušuje dohodu. Nakonec v říjnu roku 2018 se Trumpova administrativa rozhodla odstoupit od smlouvy.²² Donald Trump se vyjádřil, že Rusové porušovali tuto smlouvu už celá léta. Putin následně reagoval, že Rusko nezahájí jako první jaderný útok, ale vyhladí jakéhokoli protivníka pokud to bude nutné.

Dále prezident Putin dodal, že Rusové zabití v jaderném konfliktu půjdou do nebe jako „mučedníci“.²³ Dle některých analytiků bylo stažení od smlouvy chytrým krokem Trumpovy administrativy jak zabránit rozšiřování čínského vlivu v oblasti Pacifiku. Snaha přivést Čínu k jednacímu stolu ohledně těchto zbraní ztroskotala na vzájemných vztazích mezi Indií, Pákistánem a Čínou, které jsou dlouhodobě na bodu mrazu. Smlouva byla oficiálně vypovězena 2.8.2019 a o pouhé dva týdny později americká armáda provedla test rakety středního dosahu, která byla dle smlouvy INF zakázána.

Reakce na toto rozhodnutí byly spíše negativní, bývalý ministr v Reaganově administrativě Shultz naléhal na Trumpa ať od smlouvy neodstupuje. V podobném duchu se vyjádřil i bývalý generální tajemník Michail Gorbačov, který označil vypovězení smlouvy jako nesmyslné a stav věci označil za nové závody ve zbrojení. S podobnou kritikou se Trumpova administrativa setkala i v Kongresu. Generální tajemník NATO Jens Stoltenberg následně navrhl novou smlouvu, která měla pokrývat Indii, Čínu, USA a Rusko, to se však setkalo se skepsí ze strany Ruska.

1.7. Summit ve Washingtonu D.C.

Summit ve Washingtonu D.C. jak již název vypovídá byl třetím setkáním na nejvyšší úrovni mezi prezidentem Reaganem a generálním tajemníkem ÚV KSSS Gorbačovem. Toto setkání probíhalo tentokrát na půdě hostitelské země, na rozdíl od předchozích mítinků a trvalo tři dny, tedy mezi 8. a 10. prosincem 1987. Tento summit už byl předběžně domluven ještě než začalo předchozí setkání v Reykjavíku. Jak již bylo řečeno, Reykjavík byl americkou administrativou považován za pouhé „intermezzo“ před

²² *Fact sheets & briefs*. The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty at a Glance | Arms Control Association. (n.d.). staženo dne 2.května, 2022

²³ Reuters. (2022, May 2). *'aggressors will be annihilated, we will go to heaven as martyrs,' Putin says*. The Moscow Times. Staženo 2.května, 2022, z <https://www.themoscowtimes.com/2018/10/19/aggressors-will-be-annihilated-we-will-go-to-heaven-as-martyrs-putin-says-a63235>

skutečným jednáním ve Washingtonu D.C.

Před jednáním ve Washingtonu navštívil ministr Schultz Michaila Gorbačova v Moskvě, kde se řešila témata, která se budou projednávat ve Washingtonu. Mezi tato témata dle Shultze patřila: ozbrojené síly a jejich stavy či konvenční zbraně. Shultz si rovněž na setkání s Gorbačovem všimnul, že Gorbačov měl značné obavy z jaderných zbraní, tento strach byl zřejmý už dříve, ale znásobil se s černobylskou katastrofou.

²⁴Shultz vzpomínal, že Gorbačov při zmínce o jaderných zbraních zbledl a byl značně nervózní a roztěkaný.

V červnu roku 1988 Gorbačov opět zkritizoval širší vedení strany na sjezdu KSSS a ani na svých předchůdcích nenechal nit suchou. Prohlásil, že jeho předchůdci jsou vinni faktem, že zatáhli svoji zemi do závodů ve zbrojení, která negativně ovlivňuje socioekonomický vývoj SSSR.

Rovněž kritizoval sovětskou armádu jako celek, nedokázal pochopit proč sovětské ozbrojené složky čítají šest milionů mužů, bylo třeba se zaměřit spíše na kvalitu a nikoli na kvantitu, výdaje na sovětskou armádu byly téměř trojnásobně větší než v případě USA. Ovšem skomírající sovětská ekonomika, napůl zničená závody ve zbrojení a afghánským fiaskem si tento stav nemohla dále dovolit.²⁵ Reagan v měsících před summitem nezažíval nejšťastnější období historie svého úřadu. Zprvce nastal krach na burze nazývaný v USA „Black Monday“, tento krach se odehrál i v zemích jižního Pacifiku a vážně poškodil světovou ekonomiku.

Když krize ustala tak celkové ztráty světové ekonomiky se vyčísly na 1,7 bilionu dolarů. Další problém se kterým se Reagan potýkal byla aféra Irán-Contras, kdy se zjistilo, že členové Reaganovy administrativy potichu prodávají zbraně Iránu na které bylo uvaleno zbrojní embargo a z výtěžku financují antikomunistické guerilly v centrální Americe, ačkoli Reagan z této kauzy vyvázl tak se mu dostalo před kongresem pokárání s tím, že si má lépe hlídat členy svého štábu. Třetí věc která Reagana v této době trápila byla kritika konzervativních politiků, mezi nimi i Henry Kissinger či exprezident Richard Nixon, kteří

²⁴ Rhodes Richard(2009): *Arsenals of folly: The making of nuclear arms race* s.338 Pocket.

²⁵ Rhodes Richard(2009): *Arsenals of folly: The making of nuclear arms race* s.340 Pocket.

Reagana kritizovali za plánovanou smlouvu INF.²⁶

Summit začal 8.12.1987 v 10 hodin a 45 minut washingtonského času. Po formální fotografii a podání ruky se státníci odebrali do salonku a začalo se jednat. Prezident Reagan jako první zahájil debatu o lidských právech a předal Gorbačovovi seznam významných sovětských disidentů podobně jako na prvním summitu v Ženevě. Požadoval, aby tito lidé na seznamu mohli svobodně opustit SSSR. Nicméně nezapomněl však poděkovat za fakt, že někteří sovětské židé mohli opustit SSSR a emigrovat do Izraele. Gorbačov tiše protestoval, že on není obžalovaný a Reagan není prokurátor a připadá si jak u výsledku.²⁷

Také namítl, že se americká strana příliš vměšuje do vnitropolitických záležitostí sovětského státu. Přesto následně souhlasil a prohlásil, že pro SSSR je otázka lidských práv jednou z nejvyšších priorit, nicméně uznal, že v tak rozlehlé zemi jako SSSR se občas přihodí omyl. Při debatě o lidských právech Gorbačov namítl, že ani situace v USA není v žádném případě dokonalá a zmínil rasové předsudky a projevy antisemitismu, neopomněl ani zmínit hraniční plot oddělující Mexiko a Spojené Státy.²⁸

Po krátké debatě o otázce lidských práv prezident Reagan poděkoval Gorbačovovi za jeho upřímnou snahu proměnit jeho zem k lepšímu.

Reagan následně potvrdil generálnímu tajemníkovi, že jeho snahu o přestavbu Sovětského Svazu plně podporuje, ačkoli s největší pravděpodobností to byl pouze politický tah. Následně byli do místnosti pozváni klíčoví členové kabinetů obou zemí, kteří pracovali na smlouvě INF. Gorbačov všem členům, kteří se podíleli na textu smlouvy INF poděkoval. Prohlásil, že podpis této smlouvy radikálně změní celou situaci a bude zahájena diskuse a konkrétní kroky potřebné k jadernému odzbrojení. Následně došlo

²⁶ The INF Treaty and the Washington Summit: 20 years later. (n.d.). Staženo 3.května , 2022, z <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB238/index.htm>

²⁷ *United States Department of State*. (n.d.). Staženo dne 2.května, 2022, z <https://static.history.state.gov/frus/frus1981-88v06/pdf/frus1981-88v06.pdf> s.612

²⁸ Reagan, R. (2011). *An american life*. Simon & Schuster. s.583

k rekapitulaci bodů na kterých se obě strany dohodly na konferenci v Reykjavíku. Nicméně americká strana namítla, že desetiletá lhůta, která se vztahovala na smlouvu ABM je příliš dlouhá, proto chtěla tuto dobu lehce snížit.

Na tento návrh Gorbačov reagoval zamítavě. Následně se diskuse přesunula k palčivému problému, tedy k jaderným ponorkám. Sovětská strana přišla v otázce jaderných ponorek s návrhem. Tento návrh obsahoval tři body. První bod se zabýval snížením počtu jaderných střel, které se dají odpálit z ponorky. Druhý bod se zabýval snížením druhů jaderných ponorek na dvě. Dle tohoto bodu by obě strany měly pouze dva druhy jaderných ponorek.

Nejdůležitější byl třetí bod, Gorbačov trval jako v případě balistických raket kontrolu ²⁹stavu a počtu raket a ponorek, ať již za pomoci satelitů či kontrolorů druhé strany. Po tomto bodě již konverzace mezi státníky uvízla na mrtvém bodě a jednání mělo pokračovat po pauze. Po pauze se začalo mluvit o otázce chemických zbraní. Gorbačov podobně jako v otázce jaderných zbraní navrhoval jejich omezení a kontroly druhých stran. Reagan se vyjádřil, že tato myšlenka je sice pěkná, ale příliš idealistická. Namítl, že každá země se základy chemie a chemickou laboratoří dokáže vyrobit své vlastní chemické zbraně, z tohoto důvodu kontroly druhé strany téměř ztrácely smysl. Po krátké diskuzi otázka chemických zbraní byla odložena stranou.³⁰ Koncem prvního dne summitu se nic podstatného už nestihlo probrat a po 15.hodině bylo jednání přesunuto na následující den.

V průběhu následujícího dne došlo k určitým posunům v jednání mezi státníky. Reagan přednesl svůj návrh zcela nové smlouvy START(Strategic Arms Reduction Treaty), součástí této smlouvy bylo snížení strategického jaderného arzenálu na polovinu. Mimořádně důležitou částí této smlouvy bylo povolení testování obranných systémů v nelaboratorních podmínkách.

Navzdory radám svého ministra Weinbergera, Reagan navrhnul, aby každá strana informovala tu druhou o vzájemném pokroku a aby docházelo k výměně informací. Reagan se pokusil přesvědčit svého protějška pomocí nového ministra obrany Carlucciho.

²⁹ *United States Department of State.* (n.d.). Staženo 2.května, 2022, z <https://static.history.state.gov/frus/frus1981-88v06/pdf/frus1981-88v06.pdf> s.615

³⁰ *United States Department of State.* (n.d.). Staženo 2.května, 2022, z <https://static.history.state.gov/frus/frus1981-88v06/pdf/frus1981-88v06.pdf> s.623

Carlucci přišel s konceptem CBM(confidence building measures), v zásadě se jednalo o to, že americká strana by otevřela sovětské straně výzkumná centra Livermore Labs a Stanford Research. ³¹Na oplátku by sovětská strana mohla otevřít své vlastní laboratoře, konkrétně ty, které se zabývaly vývojem chemického laseru.

Gorbačov stejně jako na Islandu a v Ženevě odmítnul Reaganův návrh strategické obranné iniciativy. Dle něj by to spustilo pouze další závody ve zbrojení. Pouze souhlasil s testováním SDI v laboratorních podmínkách a že použití v reálném životě by odporovalo smlouvě ABM.³² Rovněž odmítnul možnost se dělit o technologický pokrok s americkou stranou v případě vlastní strategické obranné iniciativy v oblasti kosmu. Sovětská strana zmínila rovněž enormní finanční náročnost projektu SDI, pokud by chtěla takovýto projekt realizovat a podotkla, že tato iniciativa by mohla sovětskou ekonomiku velmi poškodit.

Gorbačov nicméně souhlasil s jiným důležitým článkem Reaganem navržené smlouvy, tedy se snížením strategických jaderných zbraní na polovinu. Následně trval na tom, aby USA dodržely své závazky o neodstoupení od smlouvy ABM na dalších deset let, pokud americká strana tyto závazky nedodrží, tak Sovětský svaz nesníží strategický jaderný arzenál na polovinu. Gorbačov se následně vrátil k Reaganově návrhu smlouvy START a vyjádřil své sympatie k této dohodě. ³³

Nicméně si tuto iniciativu podmínila nutností návaznosti smlouvy START na smlouvu ABM. Moskva se vyjádřila, že je připravena snížit už tolikrát probíraný strategický jaderný arzenál na polovinu. Po této diskusi se debata stočila na regionální otázky. Tyto otázky se zabývaly Afghánistánem, rozdělením Berlína, Kampučii a Středním Východem.

Poslední den konference došlo k tiskovému prohlášení obou státníků, že se obě strany budou dále zabývat Reaganem navrženou smlouvou START. Gorbačov dodal, že nadále budou probíhat jednání mezi oběma stranami a vyjádřil naději, že se mimo jadernou otázku podaří vyřešit i regionální problémy-např: na Středním Východě či v jižní Asii. Sovětský státník následně prohlásil, že sovětské jednotky se brzy stáhnou z Afghánistánu a Američané přestanou podporovat afghánské povstalce, další významná dohoda ke které došlo bylo zrušení podpory sandinistům v Nikaragui. Reagan původně doufal ve větší

³¹ *United States Department of State*. (n.d.). Staženo 2.května, 2022, z <https://static.history.state.gov/frus/frus1981-88v06/pdf/frus1981-88v06.pdf> s.632

³² Rhodes Richard(2009): *Arsenals of folly: The making of nuclear arms race* 252

³³ *United States Department of State*. (n.d.). Staženo 2.května, 2022, z <https://static.history.state.gov/frus/frus1981-88v06/pdf/frus1981-88v06.pdf> s.634

pokrok v otázce smlouvy START, ale nakonec se smířil s tím co dostal. Summit shrnul svými slovy následovně „*Myslím si, že tento summit byl ten nejlepší summit, který jsme kdy se Sověty uspořádali*“.³⁴ Gorbačov v zásadě také mohl být spokojen, nejenže se mu podařilo podepsat významnou smlouvu, zlepšit vztahy s Američany, ale také pozitivně zapůsobit na americkou veřejnost a veřejné mínění. Za toto úsilí byl Gorbačov roku 1987 jmenován časopisem TIME osobností roku. Časopis TIME nicméně přehlédl všechny Reaganovy úspěchy a naopak prezidenta kritizoval.

1.8. Summit v Moskvě 1988

Po summitu ve Washintonu D.C., který byl zcela jednoznačně do té doby nejúspěšnější si americká administrativa kladla velké cíle na rok 1988. George Shultz doufal, že dojde k dalšímu zlepšení vztahů mezi oběma zeměmi, k ratifikaci smlouvy INF v americkém kongresu, shodě ohledně navrhované smlouvy START, definitivnímu stažení sovětských vojsk z Afghánistánu a konečně k významnému posunu ohledně lidských práv v SSSR.

Americká administrativa chtěla jako první po summitu nechat ratifikovat smlouvu INF, ačkoli Reaganův štáb počítal s tím, že k ratifikaci dojde, tak přeci došlo k menším komplikacím. Všichni členové Demokratické strany byli pro, ale Republikánská strana byla rozpolcená, někteří členové to totiž považovali za zahozenou příležitost jak dostat SSSR na kolena v oblasti Střední Evropy. Hrozilo zde riziko, že pokud by se nenašlo dostatek hlasů, tak by se muselo s Gorbačovem jednat o úpravách smlouvy, navíc pokud by došlo k nějaké změně znění smlouvy, tak by Reagan mohl ztratit u Gorbačova důvěryhodnost.

Nakonec se tyto obavy ukázaly jako liché a smlouva prošla v poměru hlasů 93 ku 5. Ratifikace přišla akorát vhod, jelikož už v té době se Reagan domlouval s Gorbačovem na další schůzce. Schůzka se měla odehrát v Moskvě mezi 29.květnem a 3.červnem ve Velkém Kremelském Paláci. Na rozdíl od předchozích summitů se nevyskytovaly slovní přestřelky ohledně toho zda se schůzka vůbec uskuteční. Schůzka byla pečlivě naplánovaná už před summitem ve Washingtonu D.C. Hlavním cílem schůzky bylo vyřešit problémy, které by mohly blokovat sepsání smlouvy START. Nutno dodat, že ještě než

³⁴ Reagan, R. (2011). *An american life*. Simon & Schuster. s.586

došlo ke schůzce v Moskvě tak se pravidelně setkávali ministři zahraničí SSSR i USA, tedy George Shultz a Eduard Shevarnadze. Gorbačov si od nadcházejícího summitu hodně sliboval, doufal, že to upevní jeho pozici uvnitř stranické hierarchie a především mocného politbyra. Rovněž hodlal využít této příležitosti, aby dokázal okolnímu světu, že to s reformami uvnitř sovětského státu myslí vážně. Nutno dodat, že tyto snahy mu nevynesly příliš velkou oblibu, zejména u starých ultrakonzervativních kádrů z dob Brežněva, Andropova a Černěnka.

Konzervativní křídlo KSSS se dále bálo, že Gorbačov se svými protikorupčními reformami je může připravit o pohodlný život a o vysoká místa ve vládě. Navzdory nepřátelství konzervativních kádrů si Gorbačov však mohl připsat v zahraniční politice dva velké úspěchy. Za prvé byly odňaty rakety Pershing I a Pershing II ze střední Evropy, takže již nebyly ohroženy sovětské satelity v oblasti. A za druhé začalo stahování sovětských vojsk z Afghánistánu, toto dobrodružství málem položilo sovětskou ekonomiku na kolena. Dále si Gorbačov uvědomoval, že pokud schůzka vyjde dle předpokladů, tak by si významně upevnil moc a navrátil SSSR jeho někdejší lesk a prestiž ve světě.

Reagan se během nadcházející schůzky chtěl především věnovat dvěma tématům. Za prvé se měly projednat překážky, které blokovaly podpis a ratifikaci smlouvy START a za druhé problém lidských práv v Sovětském Svazu. Proto došel k závěru, že v Moskvě na Gorbačova zatlačí a budou se více věnovat lidským právům v SSSR. Rozhodl se tak z několika důvodů. Prvním důvodem byl fakt, že propouštění politických vězňů v SSSR probíhalo pomalu, stejně tak možnost emigrace, navzdory Gorbačovovým slibům. Druhým důvodem byl fakt, že zlepšení lidských práv bylo Gorbačovem slíbeno již při podpisu smlouvy INF ve Washingtonu D.C.

Aby si Reagan udělal ještě více jasno v lidskoprávních otázkách, tak společně s ministrem Shultzem navštívili disidenta Andreje Sacharova v jeho apartmá. Během debaty se Shultz zeptal, zda se mají Spojené Státy účastnit lidskoprávní konference v Moskvě jak to navrhoval ministr Shvernadze. Sacharov odpověděl že ano, ovšem za předpokladu, že SSSR dodrží svůj slib a skutečně stáhne svá vojska z Afghánistánu. Poté by jejich účast na konferenci mohla mít veliký význam pro zlepšení lidských práv ve světě. Reagan se řídil Sacharovovou radou a problematiku lidských práv v SSSR nadnesl i v americkém tisku, aby si upevnil svoji pozici před vyjednáváním v Moskvě tak na konferenci ve Springfieldu v dubnu 1988 se vyjádřil, že dokad se sovětská vojska naprosto

nestáhnou z okupovaného Afghánistánu, tak americká vláda bude dál posílat zbraně guerillovým bojovníkům. Gorbačov moc dobře věděl, že toto je americké stanovisko, ale minimálně byl značně popuzen, že Reagan řešil takto citlivou problematiku v tisku. Gorbačov po tomto tiskovém prohlášení mluvil s Shultzem, kterému si postěžoval, že Reagan neopustil stereotypy o sovětské říši zla a spoléhá se pouze na sílu, rovněž vyjádřil politování, že tato rétorika pouze znesnadňuje další jednání. Nakonec se Gorbačov uklidnil a ujistil amerického ministra, že Moskevský summit bude velkou politickou událostí, kde sovětská vláda vyjádří respekt nejen americkému lidu, ale i prezidentovi samotnému.³⁵ Gorbačov nadále projednával se Shultzem poslední detaily schůzky, souhlasil s debatou ohledně lidských práv, ale upozornil, že sovětská a americká kultura jsou dva odlišné světy a zdůraznil, že nehodlá být poučován jako při posledním summitu ve Washingtonu D.C. Dodal navíc, že kritika se na vládnoucí vrstvu sype uvnitř SSSR v hojném množství, z tohoto důvodu nepotřebuje další ze zahraničí.

Po Gorbačovových připomínkách ohledně summitu se Reagan rozhodl, že se následující týdny zdrží silné kritiky SSSR a probíral se svým štábem další témata, která by se dala na tak mimořádné konferenci probrat.³⁶ Došli k závěru, že je nutno probrat sovětský vliv v Etiopii a Nikaragui. Rovněž často prezident osobně pořádal tiskové konference, kde odpovídal na otázky jak sovětských tak evropských a amerických novinářů, zdůraznil, že Gorbačov je jiný a lepší vládce SSSR než jeho předchůdci, na kterých nenechal nit suchou, v rozhovoru pro sovětskou televizi prohlásil, že četl knížku o Gorbačovově perestrojce a je toho názoru, že mezi SSSR a USA mohou být v budoucnu dobré vztahy.³⁷

Gorbačov se zařídil podobně jako Reagan, poskytnul několik rozhovorů americkým médiím, kde se vyjádřil, že prezident v Moskvě lépe pochopí sovětský lid, stejně jako on lépe pochopil lid americký.

Tri dny před začátkem konference v Moskvě si Reagan promluvil s Jackem

³⁵ Matlock, J. F. (2005). *Reagan and Gorbachev: How the Cold War ended*. Random House Trade Paperback s.344

³⁶ Matlock, J. F. (2005). *Reagan and Gorbachev: How the Cold War ended*. Random House Trade Paperback s.345

³⁷ Matlock, J. F. (2005). *Reagan and Gorbachev: How the Cold War ended*. Random House Trade Paperbacks. S.345

Matlockem, americkým velvyslancem v SSSR. Matlockovi sdělil následující „ *Věřím, že v Moskvě já a pan Gorbačov dokážeme vykročit ke světlejší budoucnosti a zajistit bezpečnější svět* “. ³⁸ 29.5.1988 ráno přistálo letadlo Air Force One na letišti Vnukovo, kde byl Reagan přivítán diplomatem Andrejem Gromykem a početnou sovětskou delegací. Následně byla těžce střežená kolona odvezena na jednání do Kremlu. Po srdečném přijetí ze strany Gorbačova, prezident Reagan oznámil, že od první schůzky obě strany udělaly velký pokrok, za což sovětskému vůdci poděkoval. Rovněž oznámil, že s podpisem smlouvy INF byl svět o něco bezpečnější. Jako první se začalo jednat o lidských právech, Gorbačov zopakoval svoji pozici a tedy, že USA má spoustu problémů s diskriminací rasových menšin, sociálně-ekonomické problémy či se zacházením protiválečných aktivistů.

Reagan zareagoval, že něco z výše jmenovaného se zakládá na pravdě, a že problémy v USA skutečně přetrvávají, především kvůli obrovské rozloze USA a přítomnosti odlišných kultur. Nicméně namítnul, že mezi USA a SSSR je jeden veliký rozdíl, v USA nikdo již není diskriminován kvůli svým názorům, tedy nemůže přijít o práci, o vzdělání či najít bydlení. To by bylo v tomto případě protizákonné. ³⁹ Gorbačov dále namítnul, že v USA přetrvává platová diskriminace a že veliké množství černých a hispánců je nezaměstnaných. Tato fakta Gorbačov citoval z veřejně dostupných zpráv amerického Kongresu, nicméně přiznal, že v SSSR je nižší životní standart, avšak neexistují zde tak velké sociální rozdíly jako v USA.

Po debatě o lidských právech Gorbačov navrhl vzájemnou spolupráci v oblasti kosmonautiky.. Na závěr prvního dne Gorbačov oznámil, že je zatím velmi spokojen s průběhem jednání.

Druhého dne jednání mezi oběma státníky pokračovala. Generální tajemník poděkoval za účast na konferenci a poznamenal směrem k tisku, že je potěšen, že jeho americkému protějšku se dostalo v Moskvě vřelého přijetí. Doslova prohlásil, že „ *Sovětský lid si Vás*

³⁸ Matlock, J. F. (2005). *Reagan and Gorbachev: How the Cold War ended*. Random House Trade Paperbacks. S.346

³⁹ *United States Department of State*. (n.d.). Staženo 2.května, 2022, z <https://static.history.state.gov/frus/frus1981-88v06/pdf/frus1981-88v06.pdf> s.1048

*velmi váží, stejně tak amerického lidu“.*⁴⁰

Rovněž byl Gorbačov potěšen faktem, že mezi ministrem Shevardnadzem a Shultzem se vyvinula důvěra a ochota spolupracovat v palčivých otázkách. Následně Reagan poznamenal, že je nutno, aby SSSR i USA spolupracovali na akademické či kulturní úrovni. Poznamenal rovněž, že by bylo pěkné, aby američtí studenti zakusili sovětský způsob života a naopak. Následně se dabata opět stočila k otázce jaderného odzbrojení.

Dle názoru prezidenta i generálního tajemníka se diskuse vyvíjely správným směrem, jelikož poprvé v historii byla podepsána smlouva (INF), která zásadním způsobem redukovala počet nukleárních zbraní obou mocností a smlouva START byla na dobré cestě k sepsání a následné ratifikaci. Reagan vyjádřil naději, že smlouva START se podepíše ještě tentýž rok. Gorbačov si moc dobře uvědomoval důležitost smlouvy INF a poděkoval americkému Kongresu za jeho ratifikaci (93 ku 5), Sověti smlouvu ratifikovali taktéž ale pro hlasovalo 100% hlasujících. Obě země chtěly následně pokračovat na redukcii strategického jaderného arzenálu, především arzenálu, který se dal odpalovat z ponorek. Gorbačov zde tedy znova přednesl návrh, který padl v Reykjavíku. Tento návrh spočíval v omezení jaderného arzenálu, který se dal odpalovat z ponorek na 50% původní kapacity. Gorbačov rovněž navrhnul limity, které by se vztahovaly i na jaderné zbraně přenášené strategickými bombardéry.

Stejně jako na předchozích summitech i zde se projednávala otázka SDI, Reagan opět zdůraznil význam SDI jako čistě obranné zbraně, která neodporuje smlouvě ABM. Ministr Shultz poznamenal, že naopak smlouvě ABM odporuje (dle názoru americké administrativy) vysoce technicky vyspělá radarová technika v Krasnojarsku. Gorbačov jako už mnohokrát předtím namítnul, že SDI se dá využít jako útočná zbraň. Reagan rovněž namítnul, že SDI by mohla být velmi užitečná a vyzval Gorbačova ať se schválně podívá, čeho byla jaderná síla schopná v Černobyli. Reagan chtěl mít pouze jistotu, že se k moci nedostane druhý Hitler, a nebude odpalovat jaderné rakety na třetí stranu, která se nebude moci bránit.

Gorbačov se naposledy vyjádřil, že nestojí o koncept SDI, ani o sdílení informací s americkým protějškem a tvrdohlavě zastával svůj názor, že SDI může být využita i jako útočná zbraň. K radarové technice v Krasnojarsku pouze podotkl, že jeho stavba byla

⁴⁰ *United States Department of State.* (n.d.). Staženo 2.května, 2022, z <https://static.history.state.gov/frus/frus1981-88v06/pdf/frus1981-88v06.pdf> s.1064

zastavena a že Američané už tuto stavbu navštívili a nenašli na ní nic, co by porušovalo smlouvu ABM, následně obvinil amerického ministra Carlucciho, že úmyslně lhal ministru Shultzovi o stavu této radarové základny.

Dalším probíraným tématem druhého dne byla možnost kontrol odstavených jaderných bomb a zařízení. Gorbačov si postěžoval, že někteří vysocí členové amerického námořnictva a amerického Kongresu naschvál blokují nebo přinejmenším ztěžují sovětské straně inspekce na svých základnách. Sovětská strana rovněž podotkla, že jí zajímá pouze, zda limity nebyly překročeny, a zbraně odstaveny, ne průmyslová špionáž. Gorbačov dále vyjádřil přesvědčení, že z inspekci by neměly být vynechány ani soukromá zařízení na výrobu zbraní hromadného ničení.

Reagan souhlasil a konverzace se přesunula k problematice chemických zbraní. Těsně před summitem v Moskvě navštívil ministra Shultze sovětský ministr Shevarnadze a mluvili spolu o možném zákazu chemických zbraní. Během této diskretní schůzky byly Shevarnadzemu předloženy fotografie dokazující použití chemických zbraní na Kurdské obyvatelstvo iráckým režimem Saddáma Hussajna. Hussajn operaci nazval kampaň ANFAL, později tato akce byla nazvána některými státy jako genocida. Shevarnadze byl těmito fotografiemi dost otřesen a shodl se s americkým protějškem na tom, že chemické zbraně musí být pod přísnou kontrolou.

Navzdory souladu obou stran bylo jasné, že potenciální smlouva o zákazu chemických zbraní je běh na dlouhou trať. Prezident Reagan ale i tak v zásadě souhlasil s omezením chemických zbraní, a zdůraznil to na příkladu Iráku, Libye či Íránu. Tyto země považoval za krajně nestabilní a jejich vládcy považoval za nevyzpytatelné diktátory, kteří jsou schopni odpálit balistickou raketu s chemickými či bakteriologickými kulturami. Gorbačov v tomto bodě naprosto souhlasil, a prohlásil, že Moskva byla krajně znepokojena faktem, že Irák (se západním přičiněním) rakety s chemickými hlavicemi, které byly schopny uletět 700 kilometrů. Už v té době panovalo podezření, že chemické zbraně pocházely od Číny a Brazílie.

Další téma, kterému byla věnována pozornost bylo snížení konvenčních vojenských zdrojů v Evropě. Debata se měla týkat snížení počtů vojáků, tak konvenční vojenské techniky. Nicméně bylo podotknuto, že součástí tohoto návrhu nebudou jaderné zbraně. Gorbačov nezapomněl zdůraznit, že sovětský blok měl v Evropě jasnou převahu a že je schopen ovládnout území od Atlantiku po Ural. Fakta však byla jiná, sice východní blok

měl převahu v počtu tanků, ale v počtu letectva měl jasnou převahu západní blok, navíc na jižním křídle NATO měl západ rovněž převahu.⁴¹

Gorbačov tedy navrhnul, aby snížení stavu konvenčních jednotek proběhlo ve třech fázích. V první fázi se měly vyměnit pravdivé informace o počtu jednotek a techniky na obou stranách. V druhé fázi obě strany měly snížit počet vojáků umístěných na hranicích o 500 000 mužů. V třetí fázi sovětská strana navrhla udržení počtu vojáků na takovém počtu, aby byly možné jen defenzivní operace. Sovětská strana rovněž nabídla snížení letadel, tanků a taktických nukleárních střel za předpokladu, že se tak zachovají i Spojené Státy. Ministr Shultz následně souhlasil s touto nabídkou, ale řekl, že musí konzultovat tento návrh i se spojenci USA a členy NATO v Evropě, jelikož velká část vojáků a techniky spadala pod jednotlivé evropské vlády. Dále navrhnul přesunout tento bod na plánovanou konferenci do Vídně, kde by se diskutovalo i o stavu lidských práv v SSSR. Tímto skončil další den debat. Po rozhovorech s generálním tajemníkem navštívil prezident Reagan společně s první dámou a svým kabinetem chrám Danilovo, nedaleko Moskvy.

Zajímavé na Reaganově návštěvě byl i ten fakt, že přednesl projev na Moskevské Universitě, kde mluvil o principu svobody a jak by budoucnost sovětského lidu mohla být mnohem lepší, pokud by setřásl okovy totality. Ve svém projevu Reagan vychvaloval konstituci USA, která dle jeho názoru byla lepší než ty ostatní, protože Otcové zakladatelé se snažili vžít do pocitů obyčejných lidí. Z tohoto důvodu začíná preambule americké konstituce frází „*We the people*“. Řekl, že nejdůležitější zásadou a nejzákladnějším právem každého jednotlivce v USA je osobní svoboda.⁴² Poté nastínil fungování (v SSSR nenáviděného) kapitalistického systému v USA, prohlásil že zakladatelé či objevitelé moderní doby jsou podnikatelé, lidé s určitou vizí, kteří jsou odvážní riskovat a mají víru v to prozkoumat neznámé.

Podnikatelé stejně tak malé podniky jsou zodpovědné za téměř celý ekonomický růst a úspěch Spojených Států. Aby ještě lépe přesvědčil posluchače, tak uvedl příklad jistého Billa Gatese, který začal programovat a vytvářet počítačové technologie v garáži a stal se z něj velmi bohatý a úspěšný manažer a vlastník Microsoftu. Následně se snažil studentům poskytnout naději, prohlásil že Gorbačovova éra je érou naděje pro sovětský lid, aby získal svobodu. Svobodu označil za uznání toho, že žádná vláda, osoba či autorita nemá monopol

⁴¹ *United States Department of State*. (n.d.). Staženo 2.května, 2022, z <https://static.history.state.gov/frus/frus1981-88v06/pdf/frus1981-88v06.pdf> s.1074

⁴² Reagan, R. (2011). *An american life*. Simon & Schuster. s.596

na pravdu, ale že každý jednotlivý život je nekonečně cenný, a každý z nás byl stvořen z nějakého důvodu a aby zde zanechal nějaký odkaz.⁴³

Jeho projev byl přijat s výjimečnými ovacemi, dle amerického velvyslance v Moskvě Jacka Matlocka, takto bouřlivé ovace sklídl Reagan poprvé, co byl nominován poprvé na prezidenta na sněmu Republikánské strany.⁴⁴

Poslední den summitu Reagan a Gorbačov rozmlouvali a Gorbačov předal několik darů prezidentovi, které mu zaslali tajní obdivovatelé ze všech koutů SSSR. Gorbačov oznámil prezidentovi, že má v plánu další demokratizaci SSSR, což bylo ústředním bodem perestrojky i glasnosti.

Součástí těchto reforem měla být i ekonomická autonomie, která se měla vztahovat na pracující, nebo i regiony a republiky SSSR. Nicméně odmítl princip kapitalismu a představoval si, že správu centrální ekonomiky budou řídit Sověty, které budou voleni lidem. Během konverzace s Reaganem dále naznačil ochotu zreformovat legislativu včetně trestního zákoníku. Zdůraznil však, že tyto reformy mají pouze upevnit socialismus a udělat ho lepším, že netouží po rozevřených nůžkách mezi bohatými a chudými jako to bylo (dle Gorbačova) v Americe. Po ekonomické debatě se konverzace opět stočila k otázce lidských práv, na kterou Gorbačov reagoval velmi podrážděně, a neustále poukazoval na údajnou diskriminaci černochů, židů či Hispánců v Americe, nerovnoměrné platy, či nezaměstnanost.

Na samém konci debaty se oba státníci shodli, že bude nutný další dialog i během administrativy Reaganova nástupce. Gorbačov souhlasil a doufal, že i během následujících let dojde ke sblížení obou dříve značně znesvářených zemí. Reagan se po summitu vyjádřil, že byl se schůzkou velmi spokojen, stejně tak generální tajemník Gorbačov. Tento summit se neobešel bez jedné kuriózní události, jelikož Reagan daroval Gorbačovovi film *Friendly Persuasion*, nicméně scénárista tohoto filmu byl v éře mcarthismu perzekvován, kvůli údajným bolševickým sympatiím.

Tímto summitem skončila jednání mezi Michaiilem Gorbačovem a Ronaldem Reaganem. Ve volbách, které se odehrály v říjnu roku 1988 byl za prezidenta zvolen Reaganův viceprezident George H.W. Bush. Bush dokončil to co začal jeho veliký

⁴³ Reagan, R. (2011). *An american life*. Simon & Schuster. s.597

⁴⁴ Matlock, J. F. (2005). *Reagan and Gorbachev: How the Cold War ended*. Random House Trade Paperbacks. S.354

předchůdce, podepsal smlouvu START I na konferenci v Moskvě. Tato smlouva byla podepsána 31.7.1991. principem této smlouvy bylo nastavení stropu na 6 000 nukleárních střel. Rovněž ani jedna strana nesměla mít více jak 1600 mezikontinentálních balistických střel a bombardérů. START I byla nejkompexnější a nejrozsáhlejší smlouva upravující počty raket obou států. V platnost vstoupila 5.ledna 1994.

Říše zla, jak SSSR jednou nazval Ronald Reagan přežila tuto smlouvu o necelý půl rok. Sovětský Svaz se rozpadl podpisem Bělověžských dohod. Tato dohoda znamenala zánik SSSR. Signatáři byli Boris Jelcin (ruský prezident), Leonid Kravčuk (ukrajinský prezident), Stanislav Šuškevič(předseda Nejvyšší rady Běloruska), Vjačeslav Kebič(premiér Běloruska) a Gennadij Burbulis(ruský státní tajemník). Nejdůležitější částí smlouvy byla následující věta „*My, prezidenti Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny konstatujeme, že Svaz sovětských socialistických republik jako subjekt mezinárodního práva a geopolitické reality končí svojí existenci*“. ⁴⁵

1.9. Závěr

Rozpad SSSR byl vlivem několika faktorů. Zaprvé se jednalo o zoufalou ekonomickou situaci, kterou si Sovětský svaz procházel už od brežněvovské éry. Navzdory pokusům o reformy ze strany Alexeje Kosygina, jeho snahy narazily na odpor konzervativních kádřů uvnitř ÚV KSSS. Ekonomické situaci rozhodně nepomohlo osudové rozhodnutí napadnout Afghánistán, což se ukázalo býti obrovskou zátěží pro sovětskou státní pokladnu. Sovětskou ekonomiku definitivně položila na kolena Reaganem promyšlená strategie „uzbrojení“ Sovětského svazu. Reagan si moc dobře uvědomoval, že sovětská ekonomika, pokud chce držet tempo s americkou zbrojní výrobou, tak bude muset navýšit zbrojní výdaje o desítky procent HDP a to se ukázalo být kritickým faktorem. Sovětská ekonomika ve snaze držet krok ve zbrojení s USA de facto zkolabovala. To se projevovalo dlouhými frontami před obchody a akutním nedostatkem zboží. Toto vše kulminovalo v občanské nepokoje jako třeba v Ázerbajdžánu či v Doněcku.

18.8.1991 došlo v Rusku k pokusu o převrat, kdy se konzervativní komunistické kádry chtěly chopit moci, Gorbačov byl umístěn do domácího vězení na Krymu, nicméně pučisté

⁴⁵ Wikimedia Foundation. (2022, March 24). *Bělověžská Dohoda*. Wikipedia. Staženo 3.května, 2022, z https://cs.wikipedia.org/wiki/B%C4%9Blo%C4%9B%C5%BEsk%C3%A1_dohoda

byli zastaveni armádou a Borisem Jelcinem. O několik dnů později generální tajemník Michail Gorbačov odstoupil z funkce a v září bylo vypsáno referendum v Pobaltí ohledně rozpuštění SSSR. Drtivá většina občanů se vyjádřila pro skutečnou nezávislost a v následujících letech byla stažena sovětská vojska. Podobný proces následoval třeba i na Ukrajině nebo v Azerbájdžánu. Ronald Reagan skončil ve funkci v lednu 1989, po odstoupení z funkce se často vyjadřoval k politické situaci jak doma tak ve světě. Bohužel byl roku 1994 zasažen zákeřnou Alzheimerovou nemocí. Naposledy veřejně promluvil na pohřbu Richarda Nixona v dubnu 1994. Ronald Reagan je dle průzkumů veřejného mínění dodneška v USA uznáván jako jeden z největších prezidentů všech dob.⁴⁶

Michail Gorbačov po jeho krátkém věznění byl propuštěn na svobodu se věnoval ruské domácí politice i politice zahraniční, stojí za zmínku i fakt, že díky rozhovorům, které se odehrály mezi ním a Reaganem byl odměněn Nobelovou cenou za mír a to v roce 1990. Nevyhnul se kritice USA za bombardování Jugoslávie či Invazi do Iráku. Od roku 2008 začal více kritizovat putinovský režim, odsoudil zfalšované volby z roku 2011. Roku 2018 uvítal setkání mezi Donaldem Trumpem a Vladimírem Putinem v Helsinkách, ačkoli kritizoval odstoupení obou stran od smlouvy INF. Navzdory snahám propagovat sociální demokracii se však zdá, že se Gorbačov nikdy nedokázal odpoutat od základních idejí komunismu a kritiky západu a NATO. V roce 2014 ku příkladu podpořil referendum na Krymu, které proběhlo po jeho anexi a o sedm let později označil USA za arogantní a sebestřednou zemi. Dále nepřestal kritizovat „expanzi“ NATO k západní hranici Ruska. Nicméně vyjádřil naději, že se v budoucnu nalezne shoda mezi USA a Ruskem.

Co se týče mého názoru na danou problematiku, tak jsem silně přesvědčen o tom, že tyto rozhovory pomohly do značné míry urychlit konec SSSR. Rovněž tyto rozhovory se prokázaly být nesmírně důležitými, především co se bezpečnosti světa týče. Žádné předchozí summity za předchůdců Reagana a Brežněva nebyly tak úspěšné jako tyto. Důkazem budiž velmi úspěšná smlouva INF, která platila po téměř 35 let po jejím podpisu. Není pochyb o tom, že oba státníci si moc dobře uvědomovali, jakou zbraň zkázy obě země drží v rukou, toto přesvědčení bylo ještě umocněno černobylskou katastrofou. Černobylská jaderná katastrofa se dotkla především Michaila Gorbačova, toto potvrdil i ministr Shultz, který se s ním krátce poté setkal a dosvědčil, že když došlo na téma

⁴⁶ <https://www.cbsnews.com/news/ronald-reagans-presidency-a-polling-retrospective/>

Černobyl nebo jaderné zbraně, tak byl Gorbačov značně vyvedený z míry.

Tento postoj byl stvrzen právě podpisem smlouvy INF, která nařizovala zničení několika tisíc jaderných střel i jejich nosičů. Díky této smlouvě byl svět opět ve větším bezpečí. Otázka je, jak se věci budou vyvíjet dál, vezmeme-li v potaz dnešní nevyzpytatelné Rusko a stím související ukrajinskou krizi.

2.0. Summary

The fall of the USSR happened due to several reasons. First reason was a disastrous state of the soviet economy, which could be traced back to the Brezhnev era. Despite several economics reforms introduced by communist party member Alexei Kosygin, these reforms did not meet with any success, due to reluctance of conservative cadres inside CPSU. The soviet invasion of Afghanistan was a fatal blow to the soviet economy.

Soviet economy effectively collapsed, after Reagan introduced his famous arms races, Reagan knew better than anyone, that if the USSR wanted to remain a superpower and keep pace with american military expenditures, she will need to raise its own military expenditures by tens of percent, which proved to be a critical. Soviet economy therefore attempted to keep pace with her american counterpart, she failed however. Collapse of the economy was significant all over the Soviet Union, for example there were long queues in front of the grocery stores and severe lack of basic supplies. Due to the reasons mentioned above, the civilian riots started shortly thereafter, for example in Doneck region or in Azerbaijan.

On August 18th 1991 a group of conservative communist cadres had attempted to seize a power and Gorbachev was briefly put under arrest in Crimea, however the puchists were quickly stopped by the army and young politician Boris Yeltsin. Few days later, Gorbachev resigned and in september 1991 a referendum took place in the Baltics. It was now up the people to choose, whether they wanted to remain a part of the USSR or gain independence, vast majority of inhabitants chose independence. In the following years units of once mighty Red Army were forced to withdraw from the Baltics. Similar events took place in Ukraine and Azerbaijan. Ronald Reagan ended his second presidential term in 1989, but even after the end of his presidency he remained active in both domestic and foreign politics respectively. Unfortunately in 1994 he was diagnosed with incurable Alzheimer disease. His last public speech took place in april 1994 at the funeral of

espresident Richard Nixon. According to polls, Ronald Reagan is considered to be one of the greatest presidents in the history of USA.

After his short imprisonment, Mikhail Gorbachev became involved (like his American counterpart) in both domestic and foreign politics. Due to his peaceful activities during the Cold War he was rewarded with a Nobel Peace Prize in 1990. He severely criticised USA for its interventions in Yugoslavia and Iraq. Since 2008 he has been criticising Putin's increasingly autocratic régime and he condemned the rigged 2011 election.

He had welcomed the 2018 Helsinki summit between US president Trump and Russian president Putin, even though he later criticised both sides for revoking the INF treaty.

Despite his efforts to promote social democracy in Putin's Russia, it seems that Gorbachev truly never left some principal ideals of communism and he never stopped criticising the West and NATO. In 2014 he supported the referendum on the Crimean peninsula which was annexed by Russian special forces, and 7 years later he described the USA as arrogant and self-confident country. He never stopped criticising the alleged „expansion“ of NATO to the Russia's western border. Nevertheless he hopes that in the future there will be a conformity between the US and Russia.

I am convinced, that these summits expedited the fall and dissolution of the USSR. These high level meetings proved to be extremely important concerning the world's safety. None of the previous high level meetings between the US and the USSR did not prove to be so fruitful such as these. The INF treaty was a proof, that lasted for almost 35 years after its signature and ratification. There can be little doubt, that both of the statesmen realised the weapons of doom they had on their hands. The Chernobyl nuclear disaster resulted in strengthening this position.

Mikhail Gorbachev was visibly shaken by the nuclear disaster of 1986, these rumours were confirmed by Secretary Shultz, who had a meeting with General Secretary shortly after the accident. Gorbachev was uneasy every time they talked about nuclear weapons or Chernobyl.

The INF treaty resulted in the destruction of several thousand nuclear missiles along with their carriers. Thanks to this treaty the world was a safer place. The question is, how will things develop in the near future, if we take into account unpredictable Russia and Ukrainian

crisis.

Seznam literatury

Internetové zdroje

ANON., 2022. 'Aggressors Will Be Annihilated, We Will Go to Heaven as Martyrs,' Putin Says. *Freerepublic.com* [online] [staženo. 2 . May 2022]. Staženo z:

<https://freerepublic.com/focus/f-news/3697967/posts>

<https://www.cbsnews.com/news/ronald-reagans-presidency-a-polling-retrospective/>

ANON., 2022. Reagan and Gorbachev: The Geneva Summit. *Atomic Heritage Foundation* [online]

[staženo. 2 . May 2022]. Staženo z: <https://www.atomicheritage.org/history/reagan-and-gorbachev-geneva-summit>

ANON., 2022. Summit meetings: Their importance in diplomacy - Diplo. *Diplo* [online] [staženo. 2 . May 2022]. Staženo z: <https://www.diplomacy.edu/blog/summit-meetings-importance-in-diplomacy/>

ANON., 2022. *Static.history.state.gov* [online] [staženo. 2 . May 2022]. Staženo z: <https://static.history.state.gov/frus/frus1981-88v06/pdf/frus1981-88v06.pdf>

Wikimedia Foundation. (2022, March 24). *Bělověžská Dohoda*. Wikipedia. Staženo 3.května, 2022, z

https://cs.wikipedia.org/wiki/B%C4%9Blov%C4%9B%C5%BEsk%C3%A1_dohoda

Knižní zdroje

BRANDS, WILLIAM HENRI. Reagan: The life.

JACOBSEN, ANNIE, 2015 *Operation Paperclip*.

MATLOCK, JACK F, 2005. *Reagan and Gorbachev*. New York: Random House Trade

REAGAN, RONALD, 2011. *An American life*. New York: Simon & Schuster.

RHODES, RICHARD, 2009. *Arsenals of folly*. London: Pocket.
Paperbacks.

SCHWEIZER, PETER, 2007. *Reaganova válka* Praha: Ideál

TYGIEL, JULES, 2006. *Ronald Reagan and the triumph of American conservatism*. New York: Pearson Longman.

Seznam příloh